

Industria morăritului între 1867-1918 în municipiul Satu Mare

Erdei Liviu-Gheorghe

Revoluția de la 1848 aduse speranțe burgheziei, că stavilele ce stăteau în fața accensiunii sale vor fi înlăturate. Ca urmare s-au creat premisele unei revoluții industriale. Dinamismul caracteristic revoluției industriale a schimbat în mod esențial structura socială și economică. Se restructurează și procesele de producție.

În perioada 1848-1900 au loc prefaceri importante prin crearea unei infrastructuri moderne ca: apariția, extinderea și crearea unei puternice rețele de căi ferate, moderne rețele de drumuri, construcții de diguri, desecări, regularizarea cursurilor râurilor, construcții edilitare importante care vor schimba aspectul urban al multor orașe, apariția și dezvoltarea unei puternice rețele bancare și case de economii.

Actul dualist a dat posibilitatea creerii unei conjuncturi economice favorabile burgheziei austriece de extindere a intereselor sale economice în domeniul industriei, a sferei bancare, iar moșierimii maghiare de aprovizionare cu produse agrare a pieții austriece și ca urmare posibilitatea dezvoltării capitaliste a agriculturii. Dezvoltarea industrială rapidă crează o piață favorabilă produselor agrare și ca urmare o creștere a exportului de produse agrare și astfel posibilitatea unei puternice acumulări primare de capital. Marii proprietari agricoli pentru a-și putea valorifica producția cerealiară erau direct interesați în transformarea acesteia în făină și comercializarea ei sub această formă, multiplicând posibilitatea de acumulare a capitalului și prin acumularea comercială.

Ceea ce a reprezentat pentru Anglia industria textilă în perioada de după revoluția industrială, va reprezenta industria morăritului pentru regiunea est europeană. Burghezia nou formată, pe care cea austriacă a înlăturat-o de la posibilitatea profitului în anumite ramuri industriale, a căutat posibilități de profit în alte ramuri industriale, și astfel se ajunge la investiții enorme în industria morăritului care devine ramură preponderentă a industriei în perioada 1867-1880. În acest fel „... posibilitățile de dezvoltare ce stau în fața industriei morăritului revoluționează comerțul cu cereale. Negustorii de cereale prin faptul că participă la fondarea de societăților de morărit, se acomodează la noile condiții ale comerțului cu cereale, în timp ce dominația comerțului constă în mai mare sau mai mică măsură, de supremația mării industrii. Posibilitatea de a obține profit din industria morăritului în același timp cu largirea posibilităților comerciale devine o sursă în plus, de acumulare de capital, pentru negustorii de cereale și moșierii investitori în industria morăritului...”¹.

Analiza atentă a formelor de proprietate pe care le prezintă morile la această dată ne arată că marea lor majoritate o formează întreprinderile individuale. Întreprinderile organizate sub forma societăților pe acțiuni, față de acestea, reprezintă o parte infimă ca număr, cu toate acestea nu au un rol subordonat, deoarece aceste întreprinderi, fără nici o excepție sunt întreprinderi mari, industriale, cu caracter de mori comerciale, însumând o mare investiție de capital, cu o mare capacitate de muncă, toate acestea depășind cu mult, ca importanță, locul ce ar trebui să-l aibă procentual cu numărul lor în rândul întreprinderilor de morărit. Întreprinderile de morărit organizate sub forma unor societăți pe acțiuni reprezentau la acea dată nivelul tehnic cel mai ridicat în ceea ce privește instalațiile de morărit folosite, nu numai în Imperiul Habsburgic ci și din Europa.

În 1869, după ce se află că în viitorul apropiat calea ferată va ajunge și la Satu Mare, o parte din elita orașului întrezărind marea posibilitate de dezvoltare economică² hotărăște în Adunarea generală din 22 ianuarie ținută în localul Băncii „Casa de Păstrare S.A.” Satu Mare, înființarea primei întreprinderi cu caracter industrial din oraș, care conform

Statutului societății se organizează sub forma unei societăți pe acțiuni: „Szatmári Gözmalom Társulat” (Societatea „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare)³. Înființarea societății este anunțată conform legilor în „Budapesti Közlöny” precum și de Tribunalului comercial din Debrețin prin: Hotărârea nr. 7089/1869 din 12 august 1869⁴.

Conform Statutului societății scopul acesteia era: „... practicarea morăritului și a comerțului cu făină...” capitalul fundamental era de 250.000 Ft., formată din: 2.500 acțiuni, nominale, cu valoare nominală de 100 Ft. Durata societății se anunța: 30 de ani. Membri fondatori ai Societății „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare sunt: Antal Dániel, Böszörmény Károly, Farkas Antal, Freund Ábrahám, Jakó Mihály, Keresztes András, Kisztely Károly, Lengyel István, Losonczi József, Markovits Elek, Vajay Károly, care formează și primul Consiliu de administrație format din 10 membrii, ales de Adunarea generală a acționarilor pe durată de 5 ani, iar apoi pe durată de 3 ani, directorul societății va fi ales de către Consiliul de administrație. Președinte al societății este ales Losonczi József, iar ca director interimar: Pontos István⁵.

Din totalul acțiunilor emise au fost cumpărate 2.478 bucăți în valoare de 247.800 Ft.⁶ iar 30 % din capitalul fundamental este depus la „Szatmári Takarékpénztár Egyesület” (Banca de păstrare Satu Mare S.A.) prin „Decreceni Takarékpénztár R.T.” (Banca de păstrare S.A. Debrețin) care era o filială a Băncii Austro Ungare⁷.

Fondatorii și acționarii primei societăți de morărit din Satu Mare provin din elita orașului interesate în dezvoltarea economică și anume: patriciatul orașului, marii negustori, negustori de cereale, moșierimea mijlocie și mică din oraș și imediata ei apropiere, precum și din comitat. Printre membrii fondatori ai societății „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare sunt: primarul orașului Tegze Mihály, precum și viitorul primar Böszörmény Károly, membrii Consiliului municipal (Antal Dániel, Böszörmény Károly, Farkas Antal, Keresztes András, Losonczi József)⁸, primii 7 sunt fondatori și acționari și la prima instituție bancară propriu-zisă din oraș „Szatmári Takarékpénztár Egyesület” (Prima Casă de Păstrare S.A.” Satu Mare)⁹ fondată cu doi mai devreme, și împreună cu alți acționari vor participa la fondarea altor întreprinderi industriale, bancare, comerciale din perioada care urmează.

Societatea „Moara cu Aburi S.A.” este prima întreprindere cu caracter industrial din Satu Mare, care se bazează pe resursele de materie primă din împrejurimile orașului, având la dispoziție începând din anul 1871 căile de comunicație ferate, care îi asigură integrarea produselor ei în circuitul mărfurilor pe piață. Prin această formă de investiție și anume sub forma unei societăți pe acțiuni se realizează primele încercări de concentrare de capital, prin strângerea micilor capitaluri disponibile și punerea lor în circuitul comercial și industrial. Este un pas uriaș înainte și are o importanță deosebită apariția acestei forme de investiție, deoarece acumularea de capital individual în condițiile societății feudale anterioare și semif feudale din preajma deceniului VI. au fost foarte limitate. Dezvoltarea industrială nu ar fi fost posibilă dacă s-ar fi așteptat acumulările individuale de capital necesare pentru construcția sau înzestrarea unor întreprinderi, dar concentrarea micilor capitaluri prin apariția societăților pe acțiuni au rezolvat de pe o zi pe alta această problemă. În această formă centralizarea a accelerat și mărit acumularea de capital și totodată a diversificat compoziția ei precum și sursele de formare a acesteia¹⁰.

Cu toate că societatea ia ființă în 1869, producția morii nu începe decât în 1875. Intervalul de ani este folosit pentru construcția localului morii, membrii consiliului de administrație supraveghind personal lucrările de ardere a cărămidilor, alegerea și execuția materialului lemnos pentru construcție și instalații, „având grijă să se aleagă lemnul de stejar de cea mai bună calitate”, procurarea utilajelor și instalarea lor, precum și lucrările de amenajare. Moara fiind situată pe malul stâng al Someșului, societatea a fost nevoită să facă lucrări de amenajare și îndiguire a râului pentru protecția morii împotriva inundațiilor.

Capitalul fundamental nu a fost suficient pentru investiții și pornirea producției. Se convoacă o adunare generală a acționarilor la 14 aprilie 1872 pentru modificarea Statutului societății. Se modifică mai multe paragrafe:

§ 2: „... capitalul fundamental de 250.000 Ft. se completează prin emiterea a 2.500 acțiuni primordiale cu valoare nominală de 100 Ft., nominale, în următoarele condiții:

- a) proprietarii de acțiuni inițiale care dețin acțiuni primordiale, beneficiază de privilegii

- b) acțiunile primordiale vor fi răscumpărate la prețul nominal, periodic

§ 66: „... din profitul realizat anual acțiunile primordiale vor beneficia primele întotdeauna de un dividend de 10 Ft., iar după satisfacerea acestui privilegiu prevăzut pentru acțiunile primordiale, din profitul rămas: 44 % se împarte proporțional între acțiunile primordiale și cele inițiale, 30 % se alocă pentru răscumpărarea acțiunilor primordiale; 10 % se alocă pentru formarea și creșterea capitalului de rezervă; 16 % pentru premizarea consiliului de administrație și a direcțiunii...”¹¹.

Din numărul de 2.500 de acțiuni primordiale, de fapt obligații, vor fi cumpărate numai 1086 bucăți realizându-se astfel 108.600 Ft.¹². De la înființare moara folosea forța aburului pentru acționarea instalațiilor de morărit, cele mai moderne pentru timpul respectiv. În 1875 se datora încă uzinelor din Leesdorf, de unde au fost procurate instalațiile, 30.000 Ft. din prețul utilajelor. Pentru a putea porni producția societatea este nevoită să contracteze un împrumut de 125.000 Ft. „... integral sau eșalonat cu o dobândă de cel mult 15 %...”¹³. Împrumutul a fost greu de găsit, în cele din urmă a fost obținut de la „Pesti Magyar Kereskedelmi Bank R.T.” (Banca comercială maghiară S.A. din Pesta) prin escontarea unor polițe¹⁴ în condiții grele. Se formează un Comitet de administrație din 65 de membrii¹⁵, acționari care „... împreună cu președintele societății, pentru a putea porni producția au garantat cu solvabilitatea și cu averile personale ipotecate, împrumutul și pentru care lucru s-au angajat și în scris¹⁶. Astfel constituitul Consiliu va rămâne în funcție până când capitalul rulant al societății se va constitui suficient pentru a „acoperi necesitățile și fără concursul și garanțiile unor acționari... „Totodată Societatea „Moara cu Aburi S.A.” (fig. 1) își ipoteca întreaga avere constând din parcela nr. 5180 reprezentând terenul morii precum și toate construcțiile: clădirea morii, anexele și utilajele aflate în aceste...”¹⁷.

Producția morii începe la 11 octombrie 1875 și se realizează un profit de 22.236,34 Ft. pentru primul an de activitate. Moara atât în Satu Mare cât și în comitat avea o mare căutare din care cauză ziua de muncă de 12 ore numai este capabilă să satisfacă solicitările, se propune introducerea zilei de lucru în două schimburi. Schimbul doi „... este eficace deoarece permite folosirea la maximum a capacității de producție a utilajelor instalate... ceea ce duce la scăderea costurilor de producție cu 25-30 %, în prezent costurile de producție sunt de 1 Ft./q cu dobânzi împreună 1,32 Ft./q, în cazul introducerii lucrului în două schimburi costul de producție ar fi de 80 krc. iar cu dobânzi împreună 90 krc., astfel costurile ar scădea cu cca. 33 krc. ceea ce la o producție de 90.000 q crează o diferență de 29.700 Ft. În felul acesta „...s-ar putea realiza mult mai repede acel capital rulant pe lângă o aprovizionare mai ritmică a pieții și cumpărătorilor...”¹⁸.

În anul 1876 din **Consiliul de Administrație** fac parte: Președinte: Böszörmény Károly, Vicepreședinte: Losonczi József, Director: Glatz György, membrii: Antal Dániel, Böszörmény József, Freund Ábrahám, Farkas Antal, Berncey Ágoston, Kisztely Károly, Jakó Mihály, Lehoczky János, Lengyel István, Steinberger Ábrahám, Fülöp Mihály, Márton Bálint și Fak Ignác.

Odată cu pornirea producției se ivește necesitatea asigurării funcționării utilajelor pentru care se construiesc: două ateliere de întreținere, 1 atelier de tâmplărie și 1 atelier de lăcătușerie și 1 magazin de făină. Construcțiile au necesitat 18.916 Ft. investiții¹⁹.

Producția cerealieră a comitatului în anul 1876 este foarte slabă, așa că $\frac{2}{3}$ din necesitățile sale societatea a fost nevoită să le procure din alte județe la prețuri ridicate, cu cheltuieli de transport de asemenea ridicate. În luna august, moara, staționează iar în restul timpului se lucrează numai 12 ore zilnic și numai în luna mai poate lucra cu întreaga capacitate de producție. În cursul anului comercial²⁰ moara lucrează 333 zile cu 12 ore și se macină 52.514,80 q. de grâu realizându-se un profit de 26.307,57 Frt. cu toate greutățile întâmpinate. Datoria de 30.000 Frt. către uzinele Leedorf au fost achitate până la 1.X.1876. Până la această dată moara avea în dotație instalații acționate de forța aburului dar pentru măcinat erau folosite pietre de moară.

În deceniul VII și începutul deceniului VIII asistăm la faza revoluției industriale din industria morăritului. În prealabil trebuie să trecem în revistă etapele procesului de producție a morilor pentru a înțelege importanța schimbării calitative și ca urmare cantitative ce se va produce în industria morăritului. „Utilajele și instalațiile folosite în industria morăritului sunt impuse de structura și însușirile fizico-chimice a cerealelor folosite ca materie primă.”²¹

Prelucrarea cerealelor se împarte în patru faze principale:

- eliminarea corpurilor străine;
  - condiționarea bobului înaintea transformării în produs finit;
  - transformarea în produs finit (măcinarea);
  - condiționarea și manipularea produsului finit, până în faza de livrare.
- Prima fază, eliminarea corpurilor străine: grâul prezintă cea mai variată gamă de impurități cu care vin chiar din lan. Aceste impurități se prezintă sub formă de praful mineral, puternic aderente pe bob, ori sub forma diferitelor semințe de plante cu care cresc în lan și au aproximativ aceeași perioadă de vegetație, ori sub forma impurităților de proveniență ulterioară recoltatului, ajunse în masa de cereale în timpul manipularilor, transportului sau depozitărilor. Pentru aceasta grâul necesită un proces mai complex de eliminare a corpurilor străine²².

- Transformarea grâului în produs final este o operație complexă, din cauza greutății cu care se separă miezul făinos de învelișul celulozic la această cereală. Calitățile produsului finit (făină) se cer să fie aproape identice cu cele a endospermului și să fie cât mai uniforme, în sensul obținerii unei cantități tot mai mari de făină, din aceeași cantitate de grâu. Pentru a realiza aceste două cerințe - calitate și cantitate - este necesar un tratament special al produsului pe tot parcursul transformării bobului în făină. Fazele de prelucrare sunt: Srotarea: separarea celei mai mari părți din endospermul bobului prin sfărâmarea atentă și repetată, între tăvălugi rifluiți, a bobului și a fracțiunilor intermediare cu înveliș²².

- Curățirea grisurilor urmărește sortarea acestor produse după mărime, și în special separarea părților cu înveliș și a particulelor cu înveliș prezente în amestec.

- Măcinarea grisurilor pentru obținerea făinii, care se referă la niște produse deja curățate, datorită imperfecțiunii procesului de curățire, trebuie să se efectueze în mod repetat, pentru a evita prezența particulelor de înveliș în produsul final.

- Prelucrarea de finisare a ultimelor produse care sunt deosebit de tărhoase, în scopul recuperării ultimelor resturi de endosperm ce se mai află aderente pe acestea²³.

Toate operațiile enumerate mai sus comportă o varietate mare de mașini, aparate și instalații²⁴.

- Mașini și instalații folosite la curățirea grâului: *sita vibratoare*, are ca principiu de funcționare separarea prin cernerea corpurilor mai mari sau mai mici decât bobul de grâu; *triorul*, au drept scop separarea neghinei și mazărichii, care sunt mai mici (mai scurte) decât bobul de grâu precum și a boabelor sparte;²⁴

- Mașini și instalații pentru prelucrarea învelișului bobului de cereale: Prelucrarea învelișului se face cu mașini a căror acțiune se concentrează asupra curățirii, descojirii parțiale și

perierii învelișului. Un prim scop este eliminarea de pe suprafața boabelor a microorganismelor și a resturilor de praf lipite pe acestea. Al doilea scop este desprinderea unor părți considerabile din straturile exterioare a învelișului, ușurând mult procesul de separare în faza de măcinare; *mașina de descojit Eureka* pentru separarea prafului mineral a prafului de mălură; *mașina de periat*, la care suprafața de lucru e formată din perii²⁴.

- Mașini pentru măcinarea cerealelor: prin măcinare se urmărește să se distrugă integritatea fiecărui bob de cereale pentru a se separa apoi particulele de endosperm, pe cât posibil cât mai libere de porțiuni de înveliș, după care acestea să fie transformate prin zdrobire în particule fine de făină;

- Mașini pentru măcinarea cerealelor: prin măcinare se urmărește să se distrugă integritatea fiecărui bob de cereale pentru a se separa apoi particulele de endosperm, pe cât posibil cât mai libere de porțiuni de înveliș, după care acestea să fie transformate prin zdrobire în particule fine de făină;

- *Pietrele de moară* constituie cea mai veche instalație de măcinat, instalația se compune din două suprafețe plane formate din două pietre din care una se rotește iar cealaltă este imobilă. Cele două suprafețe sunt prevăzute cu asperități special create, care asigură procesul de măcinare, numite frecătură. Pietrele se confecționau din piatră naturală de cuarț, granit sau gresie, și se fac dintr-o singură bucată. Dimensiunea lor variază între 800 și 1.500 mm (30-52 țoli vienezi). Mărimile uzuale de pietre sunt exprimate în țoli vienezi și corespund la 36" (950 mm), 42" (1.100 mm), 48" (1.265 mm). Grosimea lor variază între 340 mm și 360 mm pentru piatra alergătoare și 270-280 mm pentru piatra zăcătoare²⁴.

- *Valțul*: este cea mai complexă mașină de măcinat, dispune de o multitudine de mecanisme, motiv pentru care, în afară că este cea mai importantă mașină din orice moară, este totodată și cel mai complicat utilaj. Mașina cuprinde un sistem de alimentare, una sau două perechi de tăvălugi din fontă care constituie organele propriu-zise de lucru, prevăzute cu mecanisme de reglare, curățire și acționare și în sfârșit un suport, pentru toate organele mașinii care constituie totodată și carcasa acesteia. În principiu valțul este format din două părți, identice, așezate spate la spate, în aceeași carcasă de unde și denumirea de valț dublu. Foarte rar se mai întâlnește și construcția de valț simplu care dispune numai de o singură pereche de tăvălugi. Tăvălugii sunt cea mai importantă parte a mecanismului, și deosebim: tăvălugi de alimentare care asigură o alimentare uniformă a tăvălugilor măcinători, care sunt de dimensiuni diferite, și cu suprafața prelucrată diferit; tăvălugi măcinători: se confecționează din fontă călită prin turnare în cochilie. Lungimea tăvălugilor la morile de construcție ungurească este de 300 mm, de 500 mm, de 1250 mm și de 1500 mm, iar diametrul lor era de 190 mm. Suprafața tăvălugilor se prelucurează în două feluri: netedă și rifuită. Suprafețele netede apar astfel numai la o privire superficială, în realitate ele au un aspect poros, rugos, cu asperități special create pentru a asigura un bun efect de măcinare. Suprafețele mate, ușor granulate, cu rigurozități fine asigură efectul necesar de mărunțire a produsului. Tăvălugii rifului sunt prevăzuți pe suprafețele lor cu o serie de mici șanțulețe paralele, de o anumită formă și mărime, care au rolul de a forfecă produsele supuse prelucrării.

- *Peria de târâre*: este un utilaj pentru acțiunea de încheiere a prelucrării repetate la valțuri a produselor foarte bogate în particule de înveliș. Prelucrarea finală a acestora se face la peria de târâre care reușește să desprindă resturile de endosperm fără să mărunțească particulele de înveliș²⁴.

- Mașini de cernut și curățat produse intermediare: mașini de cernut: după trecerea prin mașinile de măcinat, produsele își schimbă structura atât din punct de vedere al granulației cât și din punct de vedere calitativ. Ceea ce se obține formează un amestec de particule diferite: calitativ și ca mărime, de la particule în care domină învelișul, până la cele cu endosperm curat. Separarea acestui amestec se face prin cernere. Cernerea se aplică după fiecare operație de sfărâmare și măcinare la valțuri. În fiecare operație separarea se face

ținându-se seama de dimensiunile particulelor, cu ajutorul unei garnituri de cernere, care lasă să treacă prin ochiurile sitei particulele mai mici decât aceste ochiuri. În procesul de cernere, cel mai important lucru este ca produsele cernute să fie riguros grupate, atât calitativ și cantitativ. Suprafața de lucru a mașinilor de cernut o constituie sitele, care sunt confecționate din metal sau din țesătură textilă (mătase)²⁴. Mașini de cernut sunt: cu site plane și cilindrice²⁴.

Valțurile erau o invenție de prim ordin în industria morăritului. Elvețianul Fridrich Wegmann, în 1872, a construit valțuri a căror tăvălugi erau acoperiți la exterior cu un strat de porțelan prevăzut cu o serie de rifluri (crestături), care nu numai că sfărâmau bobul de grâu ci îl și desfăceau. Inginerul Mechwart András de la întreprinderea „Ganz és Tárza R.T.” (Ganz și asociatul S.A.) în anul 1874 a perfecționat tăvălugii din valțuri prin înlocuirea învelișului fragil de porțelan cu un înveliș de fontă realizat prin turnare în cochilie, procede care permite formarea unui miez moale și a unei suprafețe foarte călitate dând produsului nu numai rezistență ci și duritatea necesară suprafeței pentru solicitarea la care este supusă. În felul acesta s-au răspândit foarte repede în întreaga lume²⁵ revoluționând producția. Acestea vin să schimbe pietrele de moară și fac posibilă o ridicare a calității și diversificarea produsului final.

Haggenmacher Henrik a perfecționat utilajele de curățire și triere a făinii, dar marea invenție a sa au fost sitele plane care făceau posibile o clasificare și triere a făinii în 10 categorii pe o scară de la 0 la IX. O altă categorie de instalații de morărit o constituie mașinile și utilajele folosite la începutul procesului de producție care sunt instalațiile de curățire a grâului în general și a bobului de grâu în special.

În cursul lunii februarie a anului 1877 au fost instalate valțuri și ca urmare, producția de acum înainte se face cu acestea și făina obținută calitativ este comparabilă cu a celor din cele mai mari mori din țară... noile investiții au costat societatea 14.976,22 Ft., în felul acesta astfel venitul obținut „... după fiecare q. va fi cu 30 krc. mai mare și astfel la o producție de 100.000 q măcinată, investiția va fi compensată în 2 ani...”²⁶.

Averea societății în 1877 era de: 355.484,99 Ft.²⁷ reprezentând:

<u>imobile</u>	<u>utilaje</u>	<u>unelte</u>	<u>instal. apă</u>
175.193,98 Ft.	155.095,08 Ft.	3.023,40 Ft.	22.172,03 Ft.

Recolta de grâu continuând să fie slabă, societatea este nevoită să aducă grâu de departe din alte județe, la un preț ridicat. Se lucrează numai 262 zile în două schimburi realizându-se o producție de 76.704,76 q făină. Se constată o intensificare a muncii și totodată o creștere a producției realizându-se cu 24.189 q mai mult ca în anul precedent. De la introducerea celor două schimburi moara lucrează în acest fel pentru a putea exploata întreaga capacitate de producție a utilajelor instalate. Numărul zilelor și orelor lucrate sunt condiționate de producția agricolă și de necesitățile exportului. La o producție de 95.678,09 q realizat în 314 zile de lucru de 24 ore se obține un venit net de 94.106,93 Ft., din care scăzându-se pierderea de 7.301,22 Ft. a anului precedent, profitul net al anului 1879 este de 86.805,84 Ft. Întreaga sumă este trecută în capitalul de rezervă. „... Aceste rezultate frumoase s-au obținut datorită faptului că ne-am străduit în permanență să introducem în întreprinderea noastră cele mai noi utilaje realizate în domeniul industriei morăritului... valțurile în anul care a trecut și-au dovedit utilitatea prin producția sporită care se obține cu noile instalații, precum și faptul că calitatea mării este crescută prin instalarea în primăvara anului 1879 a instalațiilor de curățire a bobului de grâu, o fac să aibă mare căutare atât pe piața internă cât și cea externă...”²⁸.

Condițiile meteorologice neprielnice agriculturii au făcut ca recolta să fie slabă în

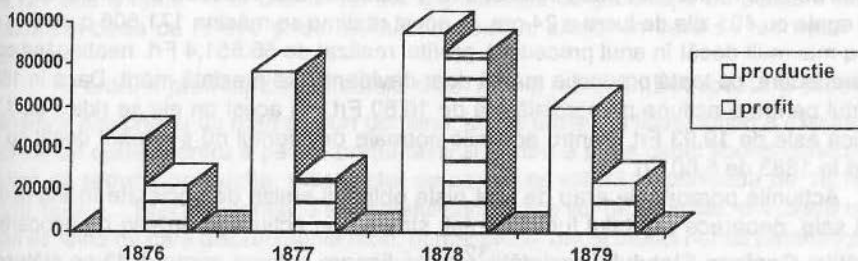
anii care urmează. Se mai adaugă și faptul că Germania aduce o serie de măsuri protecționiste ca: ridicarea vămilor pentru produsele agricole în special pentru cele din industria morăritului, precum și concurența americană și engleză ce se prezintă tot mai intens pe piețele europene.

Pentru a putea satisface cerințele pieții, moara în anii anteriori s-a văzut nevoită să cumpere cantități importante de făină pentru completarea propriei producții. În anul 1878 societatea a putut vinde cantitatea de făină produsă, rămânând în stoc cantitatea de 3.890,81 q făină, ca în anii următori peste producția realizată în 1881, să se completeze producția cu 65.302,50 q făină. În cursul a 4 ani de producție (oct. 1875 - aug. 1880) la o producție totală de 277.112 q făină se realizează un profit de 159.554 Frt.

anul	producția	profit	cheltuieli	salarii	nr. zile muncă		dobânzi	cap. de	reparații
	în q		de prod.		24 h	12 h		rezervă	
1876	44.834	22.236	25.026	19.326		304	-	5.218	4.698
1877	76.705	26.307	35.936	31.959	262		18.398	54.281	2.402
1878	95.678	86.806	13.000	58.994	314		17.306	54.304	6.190
1879	59.895	24.205	32.906	26.841		284	13.477	141.196	5.464
Total	277.112	159.554	106.868	137.120	1.164		49.181		18.754

Principalii indicatori ai balanței Societății „Moara cu aburi S.A.” Satu Mare pe primii 4 ani de producție

Marile mori nou înființate după 1868, nu mai iau locul și piețele morilor mici și mijlocii înzestrate cu o tehnologie depășită, învechită, ci intră în concurență cu marile mori comerciale înzestrate cu tehnologia cea mai înaltă din ramură. Ca urmare, rata mare a profitului realizată de morile de dinainte de 1868, înăsprirea concurenței după apariția noilor mori comerciale, va reduce rata profitului la o rată medie, făcând totodată posibilă apariția pierderilor în această ramură industrială.

Modificările producției și a profitului între 1876-1879

În anul 1880 se instalează noi utilaje precum și 5 valțuri de tip Mechwart. Moara avea în 1880 o putere instalată de 150 C.P. furnizată de un agregat cu aburi cu 3 cazane de tip Cornwall prevăzute cu 2 preîncălzitoare. Era utilată cu 13 perechi de pietre de moară și 10 valțuri din care 4 canelate și 6 netede, precum și utilaje anexe pentru curățirea grâului și a făinei. Moara în anul 1880 avea 67 de angajați.

Director	contabil	casier	magaz.	mec.	morar sef	muncitori
1	2	1	1	1	1	60

Capacitatea a fost mărită, trecând de 100.000 q față de media de 50.000-60.000 q de până atunci, în felul acesta intrând în rândul marilor mori din imperiu²⁹.

În oraș mai exista la această dată încă o moară cu aburi proprietatea lui Spitz Henrik²⁹ despre care nu deținem date.

Pătrunderea din ce în ce mai grea, din cauza concurenței marilor mori pe piețele orașelor mari și ale Budapestei, se mai adugă la greutățile întâmpinate în 1881 prin lipsa totală a exportului. Se macină 82.631,65 q dar în majoritatea timpului moara lucrează cu capacitate redusă, într-o singură tură, și numai 102 zile cu întreaga capacitate și astfel se realizează un profit minim de 2.137,43 Ft.

În decursul anului 1882 se ivește posibilitatea folosirii integrale a capacității de producție, realizându-se 128.118 q făină la care se adaugă în plus 112.000 q făină cumpărată. Profitul este de 57.752 Ft. Un asemenea profit a fost posibil, pe de o parte din cauza prețurilor deosebit de avantajoase a grâului, precum și transportul a fost ieftin în acel an. Făina produsă este transportată pe calea ferată, înafară de 20.000-30.000 q care acoperă necesitățile locale.

Pentru înlesnirea transportului, atât a cerealelor cât și a făinii, S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare hotărăște construirea unui tronson de cale ferată care să lege moara de circuitul feroviar direct. Realizarea acestui proiect va necesita o investiție de 18.000 Ft., suma nu este mare dacă luăm în considerare că moara plătea numai pentru transporturi suma de 8-10.000 Ft./an³⁰.

Pentru sporirea calității produselor sale finite, societatea instalează încă 4 dispozitive Haggenmacher pentru curățirea târâței: perie pentru târâtă; finisorul de produse târătoare în valoare de 1.674,5 Ft. În cursul anului amintit, 1882, investițiile ajung la suma de 21.363,84 Ft.

Construcția tronsonului de cale ferată pe lângă avantajele amintite mai sus va crea și posibilitatea procurării combustibilului lemnos și a cărbunilor la un preț mai convenabil³¹. Tronsonul de cale ferată este pusă în funcțiune în cursul anului 1883, an comercial care ține 16 luni, egale cu 401 zile de lucru a 24 ore. În acest răstimp se măcina 171.506 q cereale cu 46.588 q mai mult decât în anul precedent, profitul realizat de 56.651,4 Ft. neatingând cota anului precedent, cu toată producția mărită doar deidentul se prezintă mărit. Dacă în 1882 deidentul pentru o acțiune primordială era de 16,50 Ft., în acest an ele se ridică cu 3,33 Ft., adică este de 19,93 Ft. Pentru acțiunile normale deidentul nu s-a mărit decât cu 10 krc. fiind în 1883 de 6,60 Ft.

Acțiunile primordiale erau de fapt niște obligații emise de societate în momentul formării sale, deoarece capitalul fundamental, strâns prin acțiunile normale nu acopereau necesitățile. Conform Statutului societății³² după fiecare acțiune primordială se plătesc o dobândă 10 Ft. în fiecare an iar deidentul lor era cu 10 % mai mare decât a acțiunilor normale. Statutul societății nu poate fi schimbat până în momentul cât existau acțiuni primordiale. Pentru remedierea acestor neajunsuri, societatea hotărăște ca acțiunile primordiale să fie răscumpărate. La adunarea generală a acționarilor din anul 1881 se hotărăște răscumpărarea a 532 bucăți de acțiuni primordiale. Sunt răscumpărate din capitalul fundamental și ca urmare acesta este scăzut la 304.100 Ft. În posesia acționarilor mai rămân 443 bucăți obligații reprezentând un capital de 44.300 Ft. În afară de 24 bucăți restul sunt răscumpărate până la 1893³³.

Moara la puterea instalată de 150 C.P. nici cu noile mașini nu poate ajunge la un

randament mai mare de 440 q/zi. Pentru a face față concurenței societatea se vede nevoită să facă noi investiții pentru mărirea capacității de producție. „Repararea și mărirea capacității de producție a agregatelor ar fi costat cca. 7.000 Frt. dar prin această cheltuială nu am fi obținut decât o creștere de aproximativ 20 % din capacitate, iar reparațiile ar fi provocat oprirea producției timp de cel puțin 3 luni, ceea ce ar fi provocat o pierdere cel puțin egală cu suma ce ar fi trebuit investită”³⁴. Se instalează un nou agregat cu aburi cu putere instalată de 300 C.P. și astfel puterea totală instalată crește la 450 C.P., iar randamentul se mărește la 506 q/zi. Utilajele sunt procurate de la „Prima Fabrică de Instalații de Morărit Budapesta” și încă 24 noi instalații pentru curățirea tărâței. Se investește în total suma de 25.848,46 Frt. Ca urmare moara poate profita de situațiile conjuncturale favorabile, având posibilitatea de a lucra cu capacitate mărită zi și noapte ne mai fiind obligată să staționeze în timpul reparațiilor diverse sau în timpul lucrărilor de întreținere curente. Se construiește o nouă magazie cu o capacitate de 10.000 q pentru a putea înmagazina produsele sporite.

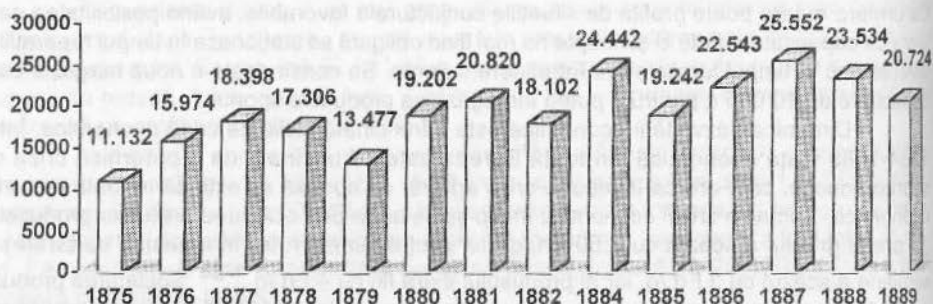
Dinamica dezvoltării economice este zdruncinată ciclic de crize economice. Între 1884-1888 viața economică din toată Europa este zdruncinată de o puternică criză de supraproducție, care are ca început o criză agrară, ca apoi să se extindă în toate ramurile economice. Semnele crizei economice încep să se arate prin scăderea prețurilor produselor ... prețul grâului a scăzut cu 2,50 Frt./q, dar prețul făinei brute (în amestec cu tărâțe) și semifine a scăzut cu 3 Frt./q, iar al produsului extra fin cu 4 Frt./q. „³⁴. Societatea produce cu 57.146 q mai puțin ca în anul anterior, și la o producție de 114.360 q nu se realizează decât jumătate din profitul anterior, adică 28.073 Frt. Ca urmare și deventul la acțiunile ordinare este scăzut la jumătate față de anul trecut, 3,30 față de 6,60, iar acțiunile primordiale au de asemenea un devent de numai 13,30 Frt. față de 19,93 Frt.

Franța și Germania în urma crizei economice care perturbă viața economică introduc o politică vamală protecționistă față de produsele agricole, astfel exportul spre aceste țări staționează și nu mai există posibilități de export decât spre Austria, Cehia, și în parte spre Anglia și Elveția. Criza economică se adâncește și mai mult din cauza recoltei slabe a anului următor, când moara din cauza lipsei de materii prime timp de 7 luni nu-și poate folosi decât 50-60 % din capacitate iar prețul grâului fiind extrem de ridicat face ca prețurile de producție să fie deosebit de mari în acel an. De abia în decursul toamnei se poate lucra cu toată capacitatea și se realizează un profit minim de 6.680 Frt. la o producție de 121.608 q făină³⁵. În ultimii doi ani capacitatea de producție nu poate fi folosită la maximum ceea ce reiese și din numărul redus al zilelor în care se lucrează în două schimburi.

Pentru a preîntâmpina efectele crizei marile mori, din Budapesta și provincie, „... deoarece dispuneau de mari stocuri de făină, iar ca urmare a lipsei totale a exportului...”³⁶ încheie un cartell pentru a păstra prețul făinii și pentru a pune capăt liberei concurențe, se obligă să reducă producția. Contractul de cartell se referă la perioada de 18.IV.1887 - 3.VIII.1887. „... Efectele benefice ale acestui contract se vor face simțite, din cauza stocurilor mari de făină de care dispun marile mori, numai târziu, dar și atunci numai pentru o perioadă foarte scurtă. În luna august se constată o cerere acută pe piață pentru făină, formându-se un raport favorabil între prețurile grâului și făinei în favoarea celei din urmă și ca urmare morile din cartell în cursul lunii septembrie vor relua producția cu toată capacitatea, depășind rapid cererea de pe piață și raportul favorabil dintre prețul grâului și al făinii se inversează devenind defavorabilă produselor noastre...”³⁶. Se lucrează 280 zile ceea ce reprezintă o scădere a duratei de lucru cu 40-50 de zile față de anii precedenți. Se realizează o producție de 129.834 q făină dar societatea are de achitat o pierdere de 20.322 Frt., pierdere, care se scade din capitalul de rezervă³⁶.

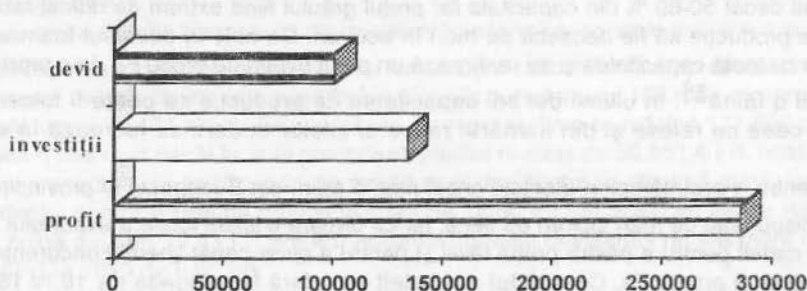
Conducerea societății ieșirea din impas o vede prin mărirea capitalului rulant,

deoarece societatea este nevoită să recurgă în permanență la credite. În anii anteriori era o practică curentă, ca din lipsă de capital, societatea să întrețină relații cu mai multe bănci concomitent. După 1880 se încearcă formarea de legături strânse numai cu o singură bancă și anume prin Banca „Casa de Economii S.A.” Satu Mare cu „Debreceni Alföldi Takarékpénztár R.T.” care este o sucursală a Băncii Austro-Ungare. În general necesitățile de cereale sunt de cca. 150.000 q/an, în valoare de cca. 1.000.000 Ft.³⁶ Se plătesc dobânzi deosebit de ridicate de obicei 15-20 %. Numai în 1888 societatea a fost nevoită să plătească după sumele împrumutate 23.524,78 Ft. dobândă.

Evoluția sumelor plătite drept dobânzi de S.C. „Moara cu Aburi S.A.” între 1875-1889

În intervalul de 1875-1889, în primii 15 ani de funcționare a morii, societatea a plătit drept dobânzi după sumele vehiculate 270.436 Ft. sumă nici de cum mică, deoarece depășea chiar suma capitalului fundamental al societății. Cu toate acestea în intervalul de timp societatea se dovedea a fi rentabilă, deoarece a ajuns nu numai la rambursarea sumelor creditate și a dobânzilor percepute.

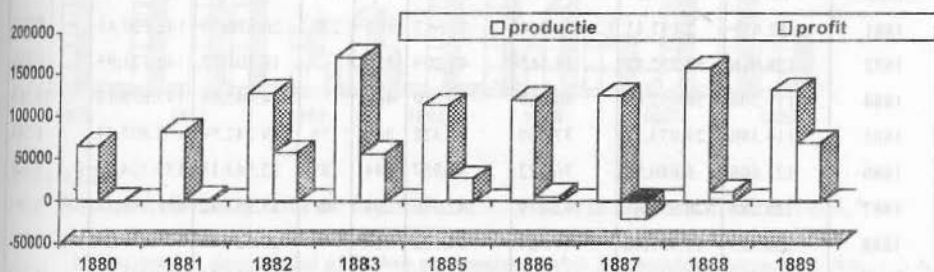

Raportul dintre profit, investiții, dividende realizate în 11 ani de la pornire.

Rata profitului era mare, permițând ca din sumele realizate să se mărească continuu capacitatea de producție și: „care constă din cele mai moderne mijloace de producție de care dispune tehnica astăzi pentru care am cheltuit în decursul celor 11 ani de funcționare suma de 133.645,17 Ft.”³⁷

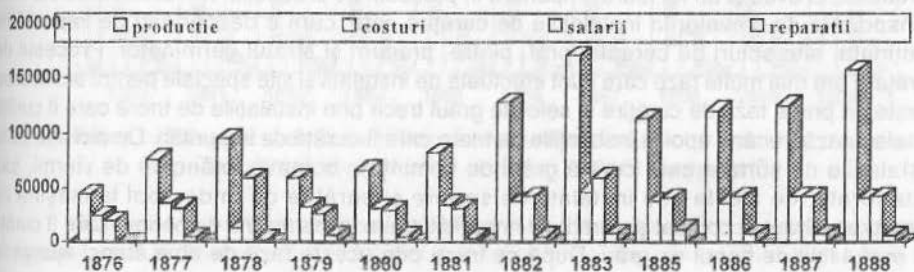
În 10 ani de activitate, între 1876-1886 sumele investite de către acționari și care formau capitalul fundamental se rambursează, chiar suma inițială a capitalului fundamental este depășită, profitul însumând pe această perioadă suma de 285.190,12 Ft. Din profitul realizat 100.297,21 Ft.³⁷ i-au revenit direct acționarilor sub formă de dividende.

„La această trecere în revistă a activității și rezultatelor dobândite în perioada de 11 ani trecuți de la pornire nu putem trece sub tăcere acea contribuție benefică pe care o are întreprinderea noastră asupra vieții economice a orașului Satu Mare și a împrejurimilor, devenind un adevărat factor economic... prin faptul că necesarul anual de cei 150.000 q de grâu sunt procurați din regiune și astfel se pune în circuitul economic al comitatului și orașului mai mult de 1.000.000 Ft. reprezentând contravaloarea acestuia...”³⁸

Dinamica producției și a profitului în perioada 1880-1889.

Pentru a nu se ivi situația din anii trecuți ca moara să staționeze din lipsă de spațiu de depozitare, se propune construirea unui siloz nou, prevăzut cu elevator, ca în felul acesta transportul cerealelor de la siloz la moară să fie mecanizat, pentru a asigura un ritm mai susținut de alimente a utilajelor. Criza este pe sfârșite în anul 1888, profitul fiind de 11.957 Ft., iar dividendul atinge cea mai mică cotă de până la această dată: 1.10 Ft. pentru acțiunile normale și 11,10 Ft. pentru cele primordiale.

Raportul dintre producție, costuri, salarii, reparații.

Prețul cerealelor se mențin ridicat, astfel că în anul 1889 moara nu poate lucra cu întreaga capacitate, de fapt lucrează numai 4 zile pe săptămână. Unul din factorii care contribuie la costul ridicat al producției o constituie prețul mare la care se realizează aburul datorită prețului ridicat al combustibilului. După cercetări îndelungate se ajunge la concluzia că cantitatea de abur produs nu este suficient, din care cauză se încearcă producerea cantității necesare prin supraîncălzire ceea ce duce la un consum foarte ridicat de combustibil. Ca urmare se comandă un cazan cu aburi de la: „cunoscuta fabrică de mașini a lui Roch István din Budapesta” pentru suma de 6.394,64 Ft. În luna noiembrie se instalează noul cazan cu aburi care face posibilă economisirea a 12 % din combustibil³⁹.

Contractul de cartell a rămas în vigoare pentru cazurile în care conjunctura s-ar prezenta nefavorabilă pentru mori, prin scăderea capacităților de export și care în aceste cazuri se obligă să reducă producția. Contractul de cartell este prelungit până la

31.VIII.1890. Pentru perioada de 1 ianuarie - 31 august 1890 moara înregistrează o pierdere de 40.000 Frt. și nu lucrează decât 161 zile cu întreaga capacitate.

anul	producția în q	profit	cheltuieli de prod.	salarii	nr. zile muncă		dobânzi	cap. de rezervă	reparații
					24 h	12 h			
1880	66.831	557,24	31.439	29.783	85	186	19.202,17	148.726,43	4.120
1881	82.631	2.137,43	35.564	31.667	102	220	20.820,70	142.720,43	5.207
1882	128.918	57.752,47	38.355	43.209	316		18.101,77	142.771,93	8.168
1884	171.506	56.652,60	46.960	60.280	409		24.442,04	147.858,15	12.369
1885	114.380	28.073,77	37.969	41.322	246	155	19.242,59	152.805,44	8.246
1886	121.608	6.680,92	36.922	42.957	141	183	22.543,18	155.324,27	8.348
1887	126.288	-20.332,45	42.279	42.270	264	16	25.552,42	155.791,71	6.181
1888	158.725	11.957,46	41.527	44.772	326		23.524,78	135.487,26	8.034
1889	131.939	69.702,85	34.693	42.724	-	-	20.724,24	136.431,41	11.620
Total	1.102.826	233.513,74	345.708	451.786	2649		194.153,89		72.873

Principalii indicatori ai balanței Societății „Moara cu aburi S.A.” Satu Mare între anii 1880-1889.

Pentru a mării în continuare calitatea produselor se instalează încă 2 instalații pentru curățirea tărațelor și este terminat silozul cu elevator pentru care s-a investit suma de 35.864 Frt.⁴⁰ Magazia este complet mecanizată și nu servea numai la înmagazinarea cerealelor, ci avea și un rol foarte important în procesul de producție. Din siloz cerealele erau transportate de elevator la instalațiile de curățire, site, care o despărțeau de impuritățile conținute: alte soiuri de cereale, praf, pietre, precum și stratul germinator. Procesul de curățire are mai multe faze care sunt efectuate de instalații și site speciale pentru acest scop create. În prima fază de curățire și selecție grâul trece prin instalațiile de triere care îl curată și selectează trecând apoi la instalațiile de triere care îl curată de impurități. De aici ajunge la instalațiile de sortare care curată grâul de semințele bolnave, mâncate de viermi, sau deteriorate, de aici la alte instalații de sortare și curățire de unde apoi la mașina de decorticat. Grâul decorticat și curățit de impurități trece la instalațiile de periere care îl curată de praful lipit de bobul de grâu. După ce trece prin aceste faze de abia atunci ajunge în moara propriu-zisă.

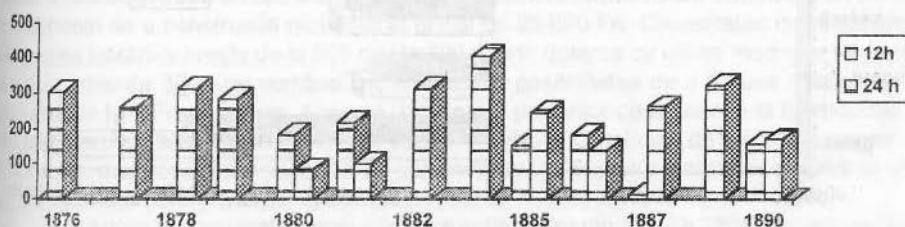
În primii 15 ani de funcționare s-a lucrat un număr de 3.574 zile, din care:

	zi de lucru:				
	de 12 h.	24 h	ziua	noaptea	
	1.512	2.062	2.543	1.031	

Din tabelul anexat reiese că zilele de lucru de 24 de ore erau preponderente în producție reprezentând 57,69 % deoarece numai așa se pot folosi la maximum toate capacitățile de producție de care dispun, că oprirea zilnică a unei întreprinderi așa de mari, răcirea cazanelor, și pornirea lor din nou la începerea zilei de lucru din punct de vedere economic nu este de dorit. Din totalul zilelor lucrate: în schimbul de zi s-au lucrat 2.543 zile, reprezentând 71,15 % iar în schimbul de noapte 1031 zile, reprezentând 28,84 %. După 1890 se va lucra în regim de lucru de 24 h exceptând reducățiile de lucru cauzate de diverse situații accidentale, reparații, lipsa de materie primă, greve etc. În acest răstimp moara a

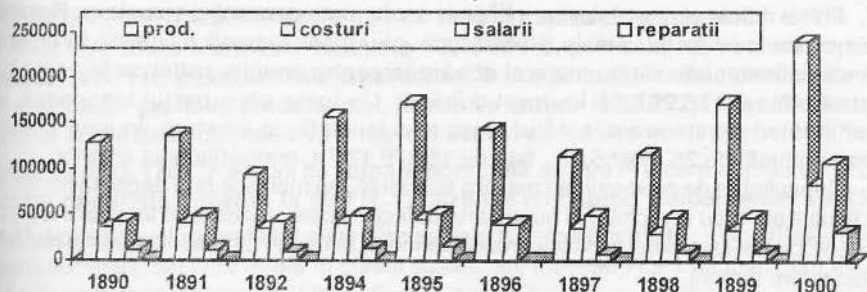
măcinat o cantitate de 1.508.737 q grâu. pentru mărirea capacității de producție, a calității, sau a lărgirii întreprinderii în decurs de 5 ani în deceniul al VIII-lea s-a investit suma de

92.821,42 Frt.

Raportul dintre nr. zile de lucru de 12 h și 24 h la „Moara cu Aburi S.A.”

La începutul deceniului al IX-lea se ivește pentru Societatea „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare o nouă posibilitate de a realiza un profit în plus. Consiliul municipal hotărăște ca noul teatru precum și străzile din Satu Mare să fie luminate electric. Se pune problema furnizării de către moară a energiei electrice de care avea nevoie orașul. În 1891

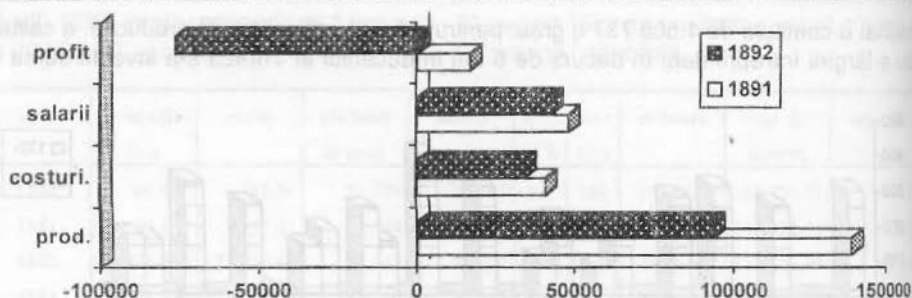

municipalitatea hotărăște construirea și înzestrarea unei uzine electrice proprii.

Raportul dintre nivelul prod., costuri, salarii și reparații.

Concurența este în continuă creștere, atât pe piața externă, unde produsele americane ridică probleme, cât și în interior, prin înființări de noi mori cu aburi atât în oraș cât și în împrejurimi. Moara pierde o parte din sursele de materii prime locale și totodată și o parte a pieții de desfacere locale. Situația continuă și în 1892 prin creșterea prețului cerealelor, din cauza concurenței negustorilor de cereale din Galiția, pe când prețul făinii se prăbușește vertiginos. În decursul anului, moara staționează mult timp din cauza lucrărilor de renovare, trebuie schimbat acoperișul în totalitate, deoarece amenința cu prăbușirea din cauza putrezirii grinzilor, lucrare ce va necesita 19.867,05 Frt. și ca urmare se înregistrează o pierdere de: 15.154 Frt. pe timpul renovării, iar pe tot anul 76.540 Frt.⁴¹ scăzut din capitalul de rezervă. Factorii de mai sus fac ca producția morii să fie de numai 93.477 q costurile de producție menținându-se și în aceste condiții mari. În timpul renovării moara este înzestrată cu instalație electrică pentru iluminat, „din motive de pază contra incendiilor”, de firma Siemens & Holske, suma investițiilor pe acest an fiind de 30.942 Frt., din care cele pentru instalațiile electrice din moară și clădirile anexe este de 11.075,14 Frt.

După 1891 se mai înființează o moară cu aburi individuală în Satu Mare proprietatea lui Göbl Jakab cu o putere instalată de 50 C.P., având angajați 9 muncitori, care în anul 1894 a avut o producție de 8.000 q în valoare de 6.000 Frt.⁴³

Raportul dintre producție și costuri în 1891 și 1892

În adunarea ordinară a acționarilor din 12 martie 1893 se alege un nou Consiliu director, pe șase ani, format din 11 persoane: Dr. Farkas Antal, Antal Kristof, Haller Otto, Hámon József, Herman Mihály, Irsik Ferenc, Keresztes András, Lehoczky János, Lengyel Endre, Schwartz Albert, Wallon Alajos. Președintele consiliului este ales Dr. Farkas Antal. Director al întreprinderii va fi Losonczy József, în locul directorului demisionat Hochschwager Ferenc.

Prețul ridicat al cerealelor se menține, dar în urma convenției vamale cu România și Serbia privind importul de cereale, prețul scade, ca urmare a importului masiv. Se prezintă și alte inconveniente, băncile au majorat dobânzile pentru credite, astfel ca în anul 1893 societatea plătește 26.268,65 Ft drept dobânzi. Cu toate că exportul stagnează, iar concurența internă este mare, profitul prezintă o tendință de creștere. În anul 1894 se realizează un profit de 25.479,95 Ft., față de 18.876,12 Ft. realizat în anul anterior.

Capacitatea de producție nu mai era suficientă, nu mai face față necesităților, pe de altă parte utilajele erau învechite, în bună parte defecte, uzate, necesitând tot timpul reparații costisitoare, cauză care determină societatea să înceapă lucrări de reconstrucție și reutilare, re tehnologizare a morii.

În darea de seamă pe anul 1894⁴⁴ se specifică: „... trebuie să asigurăm cu toate mijloacele și modalitățile ca întreprinderea noastră să rămână profitabilă indiferent dacă condițiile economice sunt sau nu favorabile... de aceea primul pas pe care trebuie să-l facem este reconstrucția morii, ca astfel re tehnologizată să poată face față concurenței din ce în ce mai aprige. Cu toate că din punct de vedere calitativ făina produsă de noi face față oricărei concurențe, trebuie să ne orientăm spre reducerea prețurilor de producție, și ca urmare reconstrucția trebuie să aibă în vedere în primul rând acest aspect și să înzeștrăm moara cu cele mai noi realizări ale tehnicii de morărit... cu atât mai mult că avem în fața noastră părerea formulată de cea mai avizată persoană din această țară în industria morăritului care afirmă în urma expertizei efectuate că, utilajele morii noastre au devenit de categoria a III-a, cu aceste mașini de care dispunem nu vom mai putea face față concurenței foarte acerbe a zilelor noastre... În vederea începerii cât mai rapide a reconstrucției am cerut oferte de la firmele: „Wörner & Asociații”, precum și „Fischer” din Budapesta care sunt specializate în utilizarea morilor...”

Pentru noile mașini, în urma acceptului dat de Adunarea acționarilor, s-a încheiat un contract cu firma: „Fridr. Warnieck & Co.” din Brno, instalarea și pornirea va costa conform devizului estimativ 44.130 Ft. iar pentru reconstrucția internă dintre firmele ofertante s-a încheiat un contract cu „Wörner L. & Asociații” din Budapesta care a înaintat un deviz estimativ de 115.000 Ft.⁶⁸ S-a ajuns la aceste contracte după analiza atentă a ofertelor înaintate și de firmele concurente și Consiliul de administrație pe lângă preț a luat în considerare și „... faptul că utilajele propuse să fie de prim rang și să nu fie în faza de

încercare ci să fie consacrate atât de știință cât și în exploatare⁶⁸. În cursul lucrărilor moara nu staționează, se schimbă 3 din cele 4 cazane cu aburi, care amenințau cu explozia, și aveau un consum mare de combustibil dar un randament scăzut. Sunt schimbate cu cazane tip Fischbein de o construcție modernă la prețul de 25.690 Ft. Capacitatea de producție la terminarea lucrărilor crește de la 506 q/zi la 700 q. prin dotarea cu utilaje moderne se ajunge la o economie de 30 % de combustibil, creîndu-se posibilitatea de a reduce cheltuielile de producție de la 1 Ft. la 77 krc. Această reducere a prețurilor de producție la o producție de 180.000 q/an înseamnă o economie de 36.000 Ft. Noile construcții de căi ferate, terminate în acest an, dau posibilitate societății să pătrundă pe via Sighetul Marmăției pe piețele unor regiuni ca: Maramureș, Galiția, Bucovina.

În Adunarea generală extraordinară a acționarilor din 18 iulie 1895, la care participă 54 de acționari reprezentând 1140 acțiuni, hotărăște să se aducă modificări Statutului de funcționare a societății: **Durata întreprinderii se prelungește cu 30 ani, până la 31 decembrie 1929, iar scopul va fi: industria morăritului, comerțul cu cereale și combustibil lemnos**, precum și reducerea capitalului fundamental al societății și emiterea de noi acțiuni pentru ridicarea capitalului fundamental.

Capitalul fundamental al societății în 1894, ca urmare a răscumpărării acțiunilor primordiale, este de **247.800 Ft.**, reprezentate de **2.478 acțiuni** cu valoare nominală de **100 Ft.** Dat fiind că în circulație valoarea lor de circulație a scăzut la 50 Ft., ca urmare a hotărârii Adunării Generale a acționarilor din 19 mai 1895⁴⁹ **capitalul fundamental** al S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare este scăzut la **123.000 Ft.** prin scăderea valorii nominale a acțiunilor la 50 Ft. și prin unirea a două acțiuni în una singură. În urma pierderii de 70.540 Ft. scăzută din **capitalul fundamental**, acesta **se reduce la 62.722,31 Ft.** Pentru a putea continua activitatea societatea va emite noi acțiuni cu valoare nominală de 100 Ft. Sunt scoase pe piață **1261⁴²** acțiuni cu **valoare nominală de 100 Ft.** care împreună cu cele cu **valoare nominală scăzută la 50 Ft.** totalizează un **capital fundamental de 250.000 Ft.⁴⁴** Noile acțiuni vor putea fi subscrise pe liste și trebuie achitate „... în 10 rate lunare la caseria societății, din care 5 rate în cursul acestui an, începând cu 1 august 1895, iar restul de 5 rate va fi scadent în anul 1896 în fiecare 1 a lunilor: ianuarie, februarie, martie, aprilie, mai.

Noile acțiuni nu beneficiază de dividend în urma profitului realizat în anul 1895, dar din anul 1896 fiecare acțiune a S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare va beneficia de drepturi egale.

Acționarii actuali au dreptul de preemțiune asupra unui număr egal de acțiuni cu cele pe care le dețineau și înainte ... Subsemnații ne obligăm prin aceasta, să subscriem, în condițiile amintite de emitere și plată, acțiuni cu valoare nominală de 100 Ft...⁷⁰. Pentru acțiuni s-au plătit la 1 ianuarie 1896 la caseria societății suma de 68.130 Ft.⁶⁹.

Acțiuni cu valoare nominală de:				
50 Ft.		100 Ft.		Total
nr.	valoarea	nr.	valoarea	
2.478	123.900	1.261	126.100	250.000

În aceeași ședință extraordinară din 19 mai 1895 se aduce o hotărâre prin care „... ca urmare a faptului că până la această dată S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare și-a epuizat creditul, membrii consiliului de administrație în vederea formării unui capital rulant în valoare de 450.000 Ft. acordă cu garanții la creditorii, propria solvabilitate și pentru creditele acordate societății, membrii consiliului de administrație, își asumă solidar răspunderea

colectivă pe care o garantează cu averea personală...⁴⁹.

Reconstrucția a necesitat 193.073 Frt. din care s-a recuperat 3.774,45 Frt. ca urmare a vânzării utilajelor dezafectate și ca urmare efectiv a costat: 189.298 Frt. din care pentru: utilaje și agregate cu aburi firmei „Fridr. Wannick & Co.” 38.440,28 Frt. și pentru

anul	producția în q	profit	cheltuieli de prod.	salarii	dobânzi	cap. de rezervă	reparații
1890	128.798 q	11.367,43	36.459,42	42.394,21	26.016,13	136.635,26	11.620,40
1891	137.677 q	16.612,22	40.554,92	47.884,54	27.711,86	137.647,98	11.815,17
1892	93.477 q	-76.540,79	35.108,81	42.559,78	22.666,66	139.265,10	7.967,01
1893	-	18.876,12	47.427,89	47.268,65	26.268,65	107.579,30	9.964,46
1894	156.871 q	25.479,95	41.125,66	48.953,02	23.357,84	115.063,30	12.262,65
1895	171.301 q	23.040,76	43.642,20	50.127,42	22.785,44	122.694,26	14.324,00
1896	142.332 q	28.928,92	28.241,20	39.350,57	17.360,52	133.135,43	-
1897	112.788 q	29.135,42	35.428,48	48.592,38	26.635,24	137.698,30	6.820,41
1898	114.452 q	13.296,08	28.492,70	45.829,61	28.271,66	139.931,51	9.439,08
1899	171.251 q	21.828,62	31.760,92	46.379,12	25.190,64	142.528,46	8.716,12
Total	1.228.947q	188.565,52	378.242,20	459.339,30	246.264,64		92.959,30

Principalii indicatori ai balanței Societății „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare între anii 1890-1899.

instalații de morărit firmei „Wörner J. & Târșă.” 107.175,54 Frt., construcții, materiale de construcții, transporturi și alte cheltuieli 47.485,16 Frt.⁶⁹. În ultimul deceniu pentru lărgirea și mărirea capacităților de producție, pentru a putea face față concurenței și noilor cerințe, s-au investit în total 253.291,29 K.

În urma reconstrucției, profitul societății se ridică, în primul an se realizează suma de 28.928 K. Încep să se facă simțite semnele noi crize economice la care se adaugă și

anul	puterea instalată	capacitate pe:	
		zi	an
1875	150 C.P	460 q	60.000 q
1885	450 C.P	506 q	100.000 q
1895	643 C.P	700 q	200.000 q

Dinamica puterii instalate și a capacității de prod.

la S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare

crește, în 1899 se realizează 21.822 K. Afacerile se redresează și la începutul secolului următor prin producția crescută se realizează profituri mari⁴⁵.

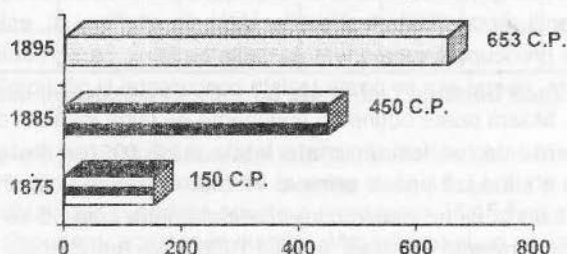
La pornire moara avea o putere instalată de 150 C.P. care se ridică la 450 C.P. ca la sfârșitul secolului să fie 643 C.P. furnizate de 4 agregate cu abuzi formate din 6 cazane cu o suprafață de încălzire de 546 m².⁴⁵

proasta recoltă a anului, fac ca profitul realizat pe 1897 să fie de numai 13.296 K., cu 15.632 K. mai puțin decât în anul precedent. Moara nu mai lucrează decât la 50 % din capacitate realizând o producție de 114.542 q de făină, în 1898, obținând un profit de 15.308 K.

Devidendul este de 4 K./acțiune. rata profitului va

În decursul anilor a crescut și numărul muncitorilor angajați. În 1880 „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare avea 67 angajați din care: funcționari 5, personal tehnic 2, muncitori 60. În 1890 111 angajați⁴⁶, 130 angajați în 1894, când în urma reconstrucției s-a ivit un surplus de 18 muncitori, care au fost concediați. În 1900 moara avea 112 persoane angajate. Din cei 112 angajați: 4 sunt maiștri, 106 muncitori și zilieri, între muncitori 91 sunt bărbați, 2 femei, 3 ucenici. Salariul mediu/zi era de 1 Frt., în 1890 și 90 krc. în 1894

Evoluția puterii instalate la „Moara cu Aburi S.A.”

În comparație cu 1890 numărul întreprinderilor de morărit a crescut și concomitent și numărul personalului angajat în acestea. În 1890 în oraș funcționau 2 mori cu un număr de 91 muncitori⁴⁷. În 1900 numărul întreprinderilor se ridică la 4 din care 2 individuale. 1 lucrează fără angajați, 1 cu 9 angajați, 1 cu 15 angajați. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare avea 112 angajați⁴⁷. Numărul muncitorilor angajați în industria morăritului în 1900 era de 136 muncitori, 9 funcționari față de 6 în 1890⁴⁷. Dintre cele 4 întreprinderi, 2 folosesc forța aburului pentru acționarea lor, iar celelalte 2, locomobile.

După reconstrucția și înzestrarea morii cu cele mai moderne utilaje din profilul respectiv, S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare ajunge una din cele mai mari mori din regat în acel timp. Beneficiile obținute, în urma măririi capacității de producție, se măresc an de an ajungând să se obțină beneficii enorme față de alte întreprinderi industriale din oraș.

În 1900 producând din plin cu toate capacitățile motrice de care dispune, moara prelucrează și vinde 239.882 q făină obținând de pe urma acesteia 460.977 K. Din suma realizată se scad 122.000 K datorii de reconstrucție și de reparație precum și prețul grâului și se realizează un profit net de 59.563,83 K. Se împarte un dividend de 16 K pe acțiune. În anii care urmează beneficiile societății sunt în creștere astfel că în anul următor se pot plăti tot 16 K. pe acțiune iar beneficiul realizat este de 58.449 K.

Datorită faptului că linia ferată industrială care lega „Moara cu Aburi S.A.” de linia principală, în incintă avea numai o singură linie, în timpul descărcării respectiv încărcării vagoanelor se crea o situație dificilă, deoarece neavând încă o linie vagoanele trebuiau permanent mișcate, manevrate, ceea ce ridica mult costul transportului. Pentru care motiv se hotărăște în 1901 să se construiască încă o linie ferată și capetele acestora să fie legate permițând o manipulare mai ușoară a vagoanelor. Totodată „... nu mai putem amâna în continuare instalarea unui pod basculă, deoarece numai așa putem controla și ști cu precizie cantitatea de grâu cumpărată și înmagazinată...”⁴⁵. Cheituielile pentru podul basculă și instalarea ei au costat societatea 3.736,27 K.

În anul 1902 moara are o oprire de 35 zile, profitul este mai scăzut la fel și dividendul este mai puțin cu una K. decât în anul anterior. Cu toate că anul 1903 în județ are o recoltă de grâu foarte slabă și o parte din materia primă, cca. 70.000 q trebuie adusă de departe din alte comitate, de dincolo de Dunăre, societatea realizează un profit de 61.439,80

K., cele mai înalte beneficii obținute de la reconstrucție încoace. În Adunarea generală președintele societății în Darea de seamă anuală afirmă „... de un timp încoace s-a cuibărit în sufletul oamenilor gândul că întreprinderile industriale nu ar fi atât de rentabile ca cele bancare. Rezultatele obținute în anul trecut, care s-au realizat în condiții foarte grele ca urmare a abnegației și a muncii pline de sacrificii a personalului, întreprinderea a dovedit și de această dată, că aceste gânduri sumbre nu sunt adevărate și că este capabilă de a aduce profituri mari...”⁵⁰. Concurența, din partea marilor mori din alte regiuni, este mare, din care cauză societatea este preocupată permanent de calitatea făinii, care trebuie să corespundă celor mai mari exigențe, numai așa se poate rezista concurenței și găsi o piață de desfacere sigură și permanentă. Moara poate obține 10 sortimente de făină încă din deceniul al IX-lea și multe alte sortimente de mărfuri din materialele auxiliare rezultate din măcinarea cerealelor⁴⁷ ceea ce o situează printre primele 17 mori comerciale în anul 1894⁵¹, care reprezentau de abia 3,68 % dintre morile comerciale și printre cele 56 de mori comerciale capabile de această performanță din regat, în anul 1906, care reprezentau de abia 10,53 % dintre morile comerciale⁵² iar în privința capacității de morărit se situa în 1894 între primele 17 mori⁵¹, care reprezentau de abia 3,38 % din numărul de mori comerciale, iar în 1906 dintre între cele 38 de mori care aveau capacitatea zilnică cuprinsă între 500-1.000 q și reprezentau 6,5 % din numărul morilor comerciale din regat⁵³.

Între întreprinderile de morărit arondate la Camera de comerț și Industrie din Debrețin, 20 la număr care aveau capacitatea cuprinsă între 100-2.500 q/zi, S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare se găsea printre cele trei mori cu o capacitate de morărit cuprinsă între 500-1.000 q/zi, numai una era care depășea acest randament și se încadra în categoria celor cuprinse între 1.500-2.000 q/zi. Din totalul de 20 mori amintite mai înainte numai 3 erau capabile, printre care și S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare, să producă 10 sortimente de făină⁶⁷.

În anul 1903 își începe producția o altă antrepriză în industria morăritului „**Erzsébet gözmalom. Fuchs és Klein**” (Moara cu Aburi „Elisabeta”. Fuchs și Klein”) a căror proprietari sunt Fuchs Bertalan și Klein Miksa⁵⁴.

Anul următor arată o ușoară creștere a profitului realizat de S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare depășind cu 310 K. pe cea din anul precedent iar în anul 1905 se realizează 62.485 K. cu 375 K. mai mult decât a anului 1904. Societatea înființează în cursul anului 1905 un fond de pensii pentru salariații săi, fond ce se ridică la 11.048,50 K. Această preocupare față de angajați nu este întâmplătoare, în anul 1906 fondul de pensii crește la 17.414 K. În anul acesta se realizează cel mai înalt profit până la 1918 și anume 117.000 K. Devidentul care în anii anteriori a devenit constant la 16 K. se ridică la 30 K. pe acțiune.

În bunul mers al procesului de producție au fost cauzate stagnări de mișcările de revendicări sociale a muncitorilor care participă la greva generală ce izbucnește la 22 iunie 1906, obținându-se revendicările, greva generală a doua zi se sistează dar la „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare greva este continuată de 53 de muncitori din cei 128, pentru majorarea salariilor⁵⁵ „... nici pe noi nu ne-a ocolit mizeria mișcărilor sociale...”⁵⁶ se afirma în Darea de seamă pe anul 1905.

Probabil marile beneficii realizate de S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare, precum și marile resurse de materii prime din comitat au îndemnat și alte persoane care dispuneau de capital să investească în această ramură industrială. În anul 1905 ia ființă o nouă întreprindere „**Szatmári Gözhengermalom Gobl. & Markus**” (Moara cu Aburi cu valțuri din Satu Mare - Gobl. & Markus).

Unitate administr.	Numărul morilor cu aburi	Cazane		Mașini cu aburi					
				stabile		semistabile		locomobile	
		nr.	sup. de încălzire în m ²	nr.	C.P.	nr.	C.P.	nr.	C.P.
comitat ⁷⁵⁾	82	56	1553	16	1.075	13	347	55	502
Satu Mare	3	6	546	4	693	-	-	1	10

Situația puterii instalate a morilor cu aburi din comitatul Satu Mare în 1906⁷²⁾

În Satu Mare la 1906 din numărul total al morilor cu aburi din comitatul Satu Mare se găseau 3,59 %, în ele fiind instalate la acea dată 10,71 % din numărul cazanelor producătoare de aburi, dar suprafața acestora reprezenta 35,15 % din totalul suprafeței de încălzire de care dispuneau acestea în comitat. Mașinile cu aburi se împart în trei categorii: stabile care sunt fixate și nu se mișcă din loc, semistabile cărora însăși numele spune că sunt provizorii dar nu mobile și locomobile care pe timp de vară sunt scoase în câmp și folosite ca motoare pentru mașinile de treierat. Din acestea în Satu Mare se regăseau două și anume cele stabile în număr de 4 și 1 locomobil. Cele 4 mașini stabile din totalul celor instalate în comitat formau 25 % iar puterea instalată a acestora reprezenta 64 %.

Unit. administr.	In curățitorie sunt				Nr. valțuri	Nr. perechi de tăvălugi	Nr. mori care lucrează cu:						
	tarar	boby	trieur	eureka			1	2	3	4	5	>5	
	nr.						perechi de tăvălugi						
comitat	17	11	55	32	80	158	3	29	-	9	1	6	
Satu Mare	8	2	34	-	25	53	-	1	-	-	-	2	

Înzestrarea mecanică a morilor cu aburi din comitatul Satu Mare⁷³⁾

Din totalul utilajelor folosite în procesul de curățire a grâului în „curățitoare” 34,64 % sunt instalate în cele 3 mori din Satu Mare de la această dată. Trebuie să menționăm că „curățitorie” separată, cu parte aparte a morii, nu au decât marile mori comerciale, de exemplu „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare, ... Se constată de asemenea că diferite instalații de curățit mai nou folosesc și morile care lucrează exclusiv pentru uium...⁷⁴⁾ pentru ca diferitele impurități care se găsesc în grâu și după vânturare, să nu ajungă în făină, multe din morile cu aburi mijlocii și-ai instalat și ele diferite mașini de curățat, iar morile mici au instalat mașini mai puțin pretențioase, cu randament mic de tip „Eureka”.

Dintre valțurile folosite 23,8 % sunt instalate în Satu Mare iar restul de 76,19 % în cele 82 de mori cu aburi existente în comitat. Dacă facem media care cade pe o moară cu aburi din numărul tăvălugilor constatăm că în comitat pe o moară revin: valțuri 0,97 și 1,92 perechi de tăvălugi, iar în Satu Mare: valțuri 8,33 și 17,66 perechi tăvălugi pe o moară, și totodată dintre utilajele cele mai importante care fac posibilă obținerea unei calități deosebit de ridicate ale făinii, anume sitele plane, ele în proporție de 60,86 % se găsesc instalate în morile din municipiu.

Unitate administr.	Numărul perechilor de tăvălugi "i lungimea lor										Nr. perechi pietre de moară "i proveniența lor				
	Nr.	lungimea lor în centimetri									Ung.	Aust.	Franz.	altre	Total
		< 30	30-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	100					
comitat	158	-	11	35	100	6	6	-	-	-	126	-	26	-	152
Satu Mare	53	-	-	-	12	23	-	-	18	-	10	-	7	-	17

Înzestrarea mecanică (continuare) a morilor cu aburi din comitatul Satu Mare⁷³

Din înzestrarea tehnică a morilor cu aburi și în special a celor mici și mijlocii, cu tot procesul tehnic realizat, nu lipsesc perechile de pietre de moară, aceasta fiind o caracteristică a celor care lucrează pentru uium, și satisfac necesitățile locale ale populației rurale, numărul acestora este aproape egal cu cea a tăvălugilor, diferența fiind doar de patru, în favoarea tăvălugilor. Această paritate este valabilă numai pentru morile cu aburi, deoarece numărul total al pietrelor de moară folosite în toate morile din comitat nu numai cele cu aburi, este de 458 perechi.

Dacă facem o analiză din punct de vedere al scopului producției constatăm că, din totalul de 85 mori cu aburi care se găseau la această dată în funcțiune în comitatul Satu Mare, numai trei dintre ele au ca scop producția pentru comercializarea făinii, deci sunt mori comerciale, iar restul au fost create pentru a prelucra cerealele din zona sau localitatea în care funcționează. Se disting ca urmare două tipuri de mori, cele care produc pentru comercializare și cele care lucrează pentru uium. Morile care lucrează pentru uium prelucreză cerealele aduse de către producător și aici deosebim două modalități de prelucrare: una în care moara prelucreză și dă proprietarului făina din propriu grâu adus la moară, acesta așteptând la moară până îi vine rândul la măcinat, și cealaltă, în urma căreia moara poate să-și planifice timpul de lucru după propria necesitate, deoarece moara prelucreză cantitățile de cereale continuu, iar producătorul agricol primește făina care i se cuvine fără să mai piardă timpul cu așteptatul rândului la măcinat. Uium-ul preceput era de regulă cuprins între 1/20 - 1/10 adică între 5% și 10 %, dar se pot percepe și cantități mai mari de 1/10 din grâul adus, sau se percepea în bani în sume cuprinse între 60-150 fil. dar se puteau percepe și sume mai mari de 150 fil. Desigur că printre ele vom întâlni și unele care combină cele două forme, sau lucrează pentru satisfacerea consumului propriu.

Unitate administrativă	moara a lucrat						
	numai			pentru vânzare	pt. vânzare "i consum propriu	pt. uium "i consum propriu	în toate trei modalități
	pt. vânzare	pt. uium	pt. consum propriu				
comitat	1	65	2	5	-	8	1
Satu Mare	2	-	-	1	-	-	-

* În această analiză ne va interesa în primul rând faptul că morile cu a căta parte din producție participă la comerțul cu produse de morărit, adică care este volumul producției marfă:

Observăm că din totalul morilor din comitat numai 7 au o anumită parte din

	morile care din totalul cerealelor măcinate au produs pentru vânzare:									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	a zecea parte din făină									
comitat	-	1	-	1	1	-	-	2	1	1
Satu Mare	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2

producție destinată pentru comercializare și restul lucrează pentru satisfacerea cerințelor locale. Din cele șapte mori, șase își realizează făina, pe care o comercializează, prin uium, și numai una își destină produsele pentru comercializare, adică cumpără cereale cu scopul de a vinde făina. În Satu Mare două din cele trei produc pentru comercializare și una din ele în proporție de 90 %.

Luând în considerare cele trei modalități de producere amintite mai sus, în anul

	morile au măcinat:			morile care pentru măcinat/q au perceput uium în cotă parte de:													
	pentru vânzare	pentru uium	pentru consum propriu	între 1/15	1/14	1/13	1/12	1/11	1/10	peste 1/10	între 60	între 91	între 101	între 111	între 121	între 131	între 141
				1/20							90	100	110	120	130	140	150
	din prod. totală pe 1906 în q.			în natură							în bani (K) 1						
comitat	154.018	248.696	17.772	5	1	-	11	-	59	2	7	1	-	8	-	5	-
Satu Mare	265.689	3.009	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-

1906 deosebim și între produsele măcinate trei categorii: unele măcinate pentru a fi comercializate, altele pentru uium și în fine pentru consum propriu. În comitat morile cu aburi, luând în considerare producția și destinația acestora, satisfac cerințele locale, prelucrând materia primă în proporție de 59,14 % pentru uium, respectiv 4,22 % pentru consum propriu, însumând 63,39 % din totalul producției. În Satu Mare producția morilor a fost orientată în proporție de 98,88 % pentru comercializare, și au fost prelucrate produse cerealiere de abia 1,15 % pentru uium.

Analizând în continuare felul produselor agrare măcinate vom observa că morile cu

unitate administ.	total prod. măcinate în q	din care pentru:			produse măcinate din care:			
		vânzare	uium	cons. propriu	grâu	secară	orz	porumb
		în procente						
comitat	420.486	36,62	59,14	4,22	64,69	12,92	6,69	10,72
Satu Mare	258.689	98,88	1,15	-	93,62	3,02	-	3,47

aburi din comitat au măcinat în proporție de: 64,69 % grâu, 12,92 % secară, 6,69 % orz, 10,72 % porumb. Morile din Satu Mare au măcinat aproape exclusiv numai grâu, în proporție de 93,62 %, secară 3,02 % și porumb 3,47 %. Făina de secară având o mare căutare, a intrat în atenția conducerii „Mori cu Aburi S.A.” Satu Mare, care o parte din utilajele vechi le va folosi pentru măcinarea secarei, iar porumb măcina în Satu Mare numai Moara cu aburi „Elisabeta” Fuchs & Klein, în afara de acestea o moară mai dispunea și folosea o presă de ulei.

Fondul de pensii a S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare în anul 1907 a fost ridicat la 100.000 K. prin adăugarea a 17.414 K., deoarece: „... prin asigurări de fond de pensii putem ajunge să fim salariații la o parte de orice fel de mișcări sociale sau revendicative...” indică scopul măsurii oarecum neobișnute luate de conducerea societății. Scopul este clar

formulat și măsura este menită să protejeze societatea de pierderile mult mai importante care survin în urma staționării din cauze revendicative, pierderi care depășesc suma alocată fondului de pensii. În cursul anului 1907 se înființează Casa de ajutor în caz de boală de stat (betegsegélyző) la nivelul orașului, și prin aceeași lege se desființează cele existente la întreprinderi și instituții, unele create încă din secolul trecut, incluzându-le în cele nou înființate. S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare avea propria Casă de ajutor în caz de boală pentru angajații săi încă din 1880, reușește cu ajutorul guvernului și a autorităților nou create, să-și păstreze propria Casă împreună cu fondurile acumulate, 7188,69 K. și „... astfel muncitorii noștri sunt în situația deosebită și fericită de a beneficia de ajutor în caz de boală nu numai de la Casa de ajutor de boală de stat, ci și de la cea a întreprinderii... prin aceste măsuri sperăm să îi ținem departe pe muncitori de „agitatori” fără suflet”⁵⁶. În urma mișcărilor sociale se constată o creștere a costurilor de producție, incluzând și salariile care în anul 1907 se ridică la suma de 141,596,79 K. cu 24.108,06 K. mai mult decât în 1905, se măresc prețurile la combustibil cu 40 %, impozitele se majorează cu 25 % și numai aceste două majorări ridică costurile față de anul precedent cu 28.178 K.

Se face din ce în ce mai mult o nouă criză de supraproducție în industria morăritului în urma căreia se constată o scădere în bunul mers al afacerilor încât în anii 1908-1909 profitul nu depășește suma de 44.000 K., nivel de profit ajuns cu mult înainte de 1900. Scăderea profitului ne indică o scădere a cerințelor pe piață, pe de altă parte cauzată de semnele crizei de supraproducție ce încep să se manifeste, precum și de o scădere a producției.

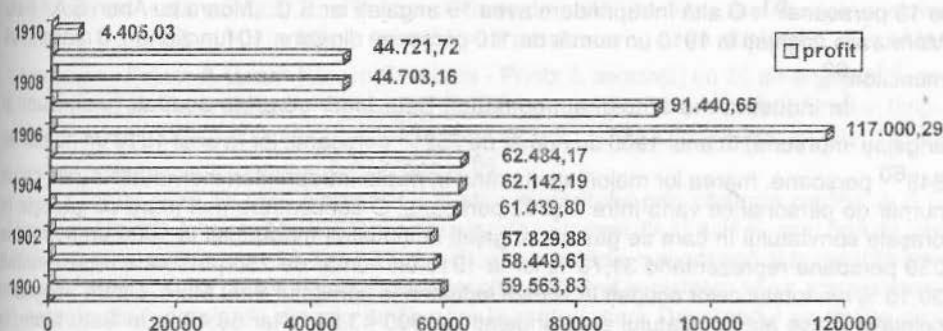
Se aduc cele mai noi utilaje continuu, în 1908 se cumpără un nou dinam în locul celui vechi cu o capacitate mai mare decât a celei anterioare și pentru magazia de cărbuni un stivuitor de cărbuni pentru ușurarea încărcării și depozitării combustibilului precum și pentru a face mai rapidă deservirea cu combustibil a cazanelor.

Înzestrarea mecanică (continuare) a morilor cu aburi din comitatul Satu Mare⁷³

Utilaje	Unit adminstr.	Nr. total	Nr. morilor care folosesc utilajul din anul:										
			înainte de 1867	1867- 1880	1881- 1890	1891 - 1900	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906
valțuri:	comitat	80	-	1	1	9	8	4	-	4	3	8	10
	Satu Mare	25	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-
site cilindrice	comitat	104	1	-	2	4	8	4	3	6	5	8	12
	Satu Mare	15	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-
site plane:	comitat	9	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-
	Satu Mare	14	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1

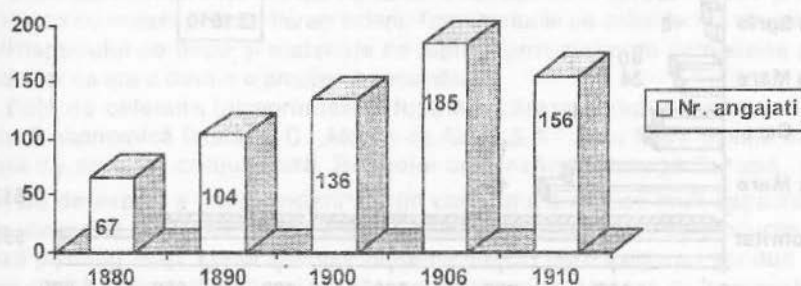
În acești doi ani dividendul este numai de 12 K. față de 30 K din 1907. Afacerile continuă să meargă din ce în ce mai prost, în 1909 „am putut porni din nou producția în a doua jumătate a lunii august, după ce am fost nevoiți să oprim instalațiile cu mult înaintea secerișului... și am produs cu 100.000 q mai puțin decât într-un an cu producție medie...”⁵⁸, criza economică se făcea tot mai simțită, astfel încât în 1910 S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare în prima jumătate a anului macină 48.000 q grâu în loc de 115-120.000 q cât ar fi trebuit în mod normal și cu toate că în a doua jumătate a anului situația se redresează, ajunge în imposibilitatea de a-și plăti dividendul pe acțiuni, beralizându-se decât un profit de 4.405 K sumă care este trecută în contul anului următor⁵⁹.

Evoluția profitului S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare între 1900 - 1910

Conjunctura nefavorabilă a atins simțitor morile mai mici ca înzestrare și capacitate. În anul 1908 „Moara cu Aburi și Valturi - Gobl. & Márkus” își încetează activitatea sub această firmă și trece în proprietatea lui Márkus Márton sub numele de „Márkus Márton & fia - Gözmalom” (Márkus Márton & fiul Moara cu Aburi). Sub această denumire își continuă activitatea până în 1911 când firma își încetează activitatea.

Nr. angajați în industria morăritului în Satu Mare

Dezvoltarea industriei morăritului în Satu Mare este demonstrată și de creșterea numerică a personalului ocupat din industria morăritului a crescut între 1880-1890 cu 35,58 % în intervalul dintre 1890-190 cu 23,53 % și în primul deceniu al sec. XX. cu 13,37 %.

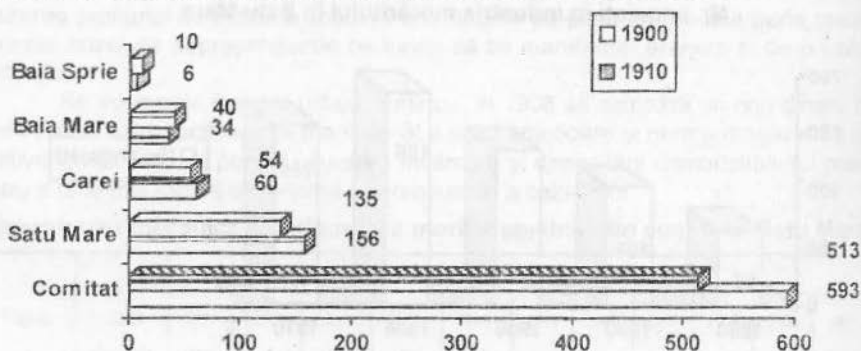
Unitate administrativă	Personalul lucrător al morilor									
	proprietar	aj. familie	funcționari	maiștri	mecanici	morari	ucenici	zileci	alte categ.	total
comitat 1894 ^[77]	23	-	6	29	66	71	1	119	83	481
comitat	7	-	13	5	74	87	1	88	71	346
Satu Mare	-	-	14	2	4	15	-	100	50	185

Structura personalului din morile cu aburi din comitatul Satu Mare în anul 1906⁷⁶

În 1910 orașul avea 7 mori cu un număr de 156 angajați⁶⁰ din care cele 3 amintite se numără în rândul morilor comerciale, în rândul întreprinderilor industriale. Existau 2 mori care foloseau între 6-10 muncitori și al căror număr total în cele două întreprinderi se ridica

la 19 persoane⁶¹. O altă întreprindere avea 19 angajați iar S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare avea angajați în 1910 un număr de 110 persoane din care: 10 funcționari, 6 maiștri, 94 muncitori⁶².

În industria morăritului din comitatul Satu Mare se aflau ocupați (individuali și angajați împreună) în anul 1900 un număr de 752⁷¹ persoane, iar în anul 1910 un număr de 849⁶⁰ persoane, marea lor majoritate lucrând în micile întreprinderi individuale rurale cu un număr de personal ce varia între 1 și 12 persoane. O concentrare mai mare se găsește în orașele comitatului în care se găseau angajați în industria morăritului la 1900 un număr de 239 persoane reprezentând 31,78 % iar la 1910 un număr de 256 persoane reprezentând 30,15 % din totalul celor ocupați în această industrie în comitatul Satu Mare. Dintre aceștia în celelalte orașe ale comitatului erau angajați la 1900 43,51 % iar 56,48 % în Satu Mare, la 1910 în orașele comitatului 39,06 % iar 60,93 % din angajați se găseau în municipiul Satu Mare care lucrau în cele 7 întreprinderi de morărit. Din întregul personal angajat în industria morăritului din comitat în municipiul Satu Mare lucrau în 1900: 17,95 %, iar la 1910: 18,37 % dintre aceștia, iar la S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare în 1900: 14,62 %, iar la 1910: 12,95 %. Dintre angajații din industria morăritului din Satu Mare în 1890: 87,50 % în 1900: 81,48 % la 1910: 70,51 % lucrau la „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare.

Variația numărului angajaților din ind. morăritului în comitatul Satu Mare în 1900-1910

Odată cu trecerea conjuncturii economice nefavorabile, cauzată de producția agricolă foarte slabă a anilor precedenți, cu creșterea mare a prețurilor cerealelor, în anul 1911 afacerile S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare sunt din nou prospere. materia primă trebuie adusă din alte comitate. Totuși după profitul realizat se poate împărți un dividend de 16 K. pe acțiune. Anul următor este și mai prosper cu toate condițiile precare descrise în mod foarte dramatic în darea de seamă pe anul 1912: „... Se părea că va fi o recoltă de excepție, dar timpul nefavorabil a distrus nu numai speranțele noastre ci și a celor care au trudit pentru realizarea produselor pământului, a gospodarilor care credeau că rodul ce se prezintă va asigura un venit mare și sigur. De la mijlocul lunii august a plouat, cu mici pauze, aproape continuu până la sfârșitul anului, împiedicând strângerea recoltei ce aștepta în cruci pe câmp, iar treieratul mergea foarte greu fiind întrerupt de ploaie săptămâni în șir, drumurile erau impracticabile din care cauză transporturile erau imposibile...”⁶³. Profitul de 65.286,80 K. cu 3.555,80 K. mai mare decât în anul anterior, permite un dividend de 18 K. pe acțiune.

Criza economică din 1913 lovește și industria morăritului dar nu în așa măsură cum a afectat celelalte ramuri industriale. Tarifele la transportul feroviar în cursul anului 1913 au fost majorate de mai multe ori consecutiv⁶³. Unele mori în timpul crizei își schimbă

proprietarii din motiv că mulți sunt în imposibilitate de plată. „Moara Elisabeta” proprietatea lui Fuchs Bertalan și Klein Miksa își schimbă proprietarii, noua societate „**Erzsébet Gözmalom - Printz & társa**” (Moara Elisabeta - Printz & asociații) cu 20 de angajați⁶⁴, are ca proprietari pe Printz Dezső și Goldstein Adolf. Producția morii nu este sistată nici în timpul schimbării de proprietari. Produce pe lângă făină de grâu și făină de porumb. În anul 1913 s-a realizat o producție în valoare de 500.000 K.⁶⁴

Totuși criza se face simțită în industria morăritului prin căderea profitului. S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare realizează un profit de numai 29.779,81 K. care față de anul 1912 prezintă o scădere de 35.501,99 K. La situația creată se mai adaugă și inundațiile care au loc în comitat, ceea ce a compromis total recolta, obligând societatea să se aprovizioneze cu cereale din județele de dincolo de Dunăre la prețuri mari. Devidendul ce revine pe o acțiune este de numai 8 K., de 4 ori mai mic decât în anul 1906. Este o scădere esențială față de venitul realizat în anii anteriori în decursul primului deceniu, dar important este că această firmă în condiții atât de grele ca cele ale anului 1913, când a pierdut piețele din vest în favoarea morilor comerciale de dincolo de Dunăre, care puteau furniza făină la prețuri mai convenabile datorită prețului mai scăzut al transportului din acea regiune spre piețele din vest⁶³, este capabilă de realizarea unui profit, ceea ce denotă încă o dată rentabilitatea acestei întreprize.

Criza economică este urmată de izbucnirea războiului care va aduce greutate în aprovizionarea cu materii prime a întreprinderii. Transporturile pe calea ferată stagnează din cauza transportului de trupe și materiale de luptă, aprovizionarea cu materie primă a întreprinderilor ca atare devine o problemă secundară.

Față de celelalte întreprinderi industriale cărora războiul s-a dovedit a fi o conjunctură economică fatală, S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare devine oarecum favorizată de această conjunctură. Războiul cuprinzând întreaga Europă, a sistat posibilitățile de export a întreprinderii⁶⁵ din care cauză reduce mult capacitățile de producție, devenind furnizoare pentru armată, chiar și cu capacitatea de producție redusă realizează profituri mari. Locul vechilor piețe de export care asigurau venituri sigure, societatea a găsit o clientelă mult mai sigură, care aduce venituri tot așa de însemnate, statul și prin el armata, a cărei aprovizionare s-a dovedit o afacere rentabilă. În anul 1915 S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare nu prelucerează decât cereale procurate din imediata apropiere. Cauza este transportul feroviar îngreunat precum și capacitățile reduse de producție astfel că și cantitatea de cereale produsă în comitat este suficientă pentru asigurarea unei funcționări continue. Pentru a putea depozita făina până când să ajungă să fie transportată societatea construiește un hambar cu o investiție de 66.780 K.

Prin faptul că a devenit furnizoare armatei și astfel și-a asigurat o producție continuă, se realizează în 1915 un profit de 71.429,24 K. iar în anul următor de asemenea un profit de 70.367 K. care permite un dividend de 20 K. Devidendul mai mic în 1915 pe lângă o rată a profitului mai mare decât în 1916 este posibilă din cauza investițiilor la care recurge societatea în acel an, pentru asigurarea unei păstrări în condiții mai bune și cantități mai mari a produselor sale.

Proastele condiții economice create de război, inflația în continuă creștere, dezorganizarea producției agricole prin lipsa brațelor de muncă, face ca societatea să înregistreze în 1917 un profit de numai 4.086 K. La sfârșitul războiului cauzele sus amintite fac ca moara să lucreze numai cu 10 % din capacitate.

„The Steam Mill“ company from Satu Mare (Summary)

In 1869 the elite of Satu Mare, knowing that the railway will reach the town decides the setting of an enterprise: „The steam mill company. Is the first enterprise with industrial feature from Satu Mare, based on raw resources from the environs of the town. Since 1871 it had the railway, which ensures integration of its products in the market circuit.

The mill used steam power (150 horse power), supplied by an aggregate (three Cornwall boilers); the capacity was 50.000 - 60.000 quintals/year. In 1884 the power, through acquisition of new types of steam boilers. There were installed other installation for cleaning of the flour. The increase of production makes necessary, in 1883, the construction of a railway, in order to connect the mill to the railway system. The capacity multiplied of almost three times. The capacity multiplied of almost three times (66.831 quintals in 1880, 171.506 quintals in 1883). It was installed a new equipment, so the production in 1900 was 239.882 quintals. Through the rise of the mill it have increased the number of employees (in 1880-67, in 1900 - 112 employees). Comparing to 1890 the number of the mills increased and so the number of employees. In 1890 in the town there were working two mills, with 91 employees, in 1900 there were four mills and in 1910 the town had seven mills.

The economic crisis 1913 and the first world war will bring a difficult situation. After a brief rehabilitation (as a result of the war supplies) will continue the agricultural disorganization, because of the shortage of workers. The inflation and other factors will contribute to a decrease of production, ceasing of small enterprises, so „The steam mill“ company works, at the end of world war, only with 10 % capacity.

ANEXA I

Membrii fondatori și garanții

S.C. " Moara cu Aburi S.A," Satu Mare

(a * jelölt nevek az 1867 - ben választott városi tanács tagjai)

1). Ábrahám Antal	1875 v.t	1876	
2). André Alajos		1875 v.t	1876
3). Antal Dániel	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	1876
4). Antal Kristóf		1875	1876
5). Bányász Albert		1875 v.t	1876
6). Bartha Endre		1875 v.t	1876
7). Bathy Károly		1875	
8). Borbély György		1875	1876
9). Boros Bálint		1875 v.t	
10). Böszörményi András		1875	
11). Böszörményi József Dr.		1875 v.t;ig.t	1876
12). Böszörményi Károly	1869 v.t	1875 v.t	1876
13). Böszörményi László		1875	1876
14). Debreczeny Ferenc		1875	
15). Demidor Ignác		1875 v.t	1876
16). Densz Samuel		1875	1876
17). Doroghy Antal		1875	
18). Erdősy Vilmos		1875 v.t	
19). Farkas Antal	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	1876
20). Félegyházi Mihály		1875	
21). Foch Ignác		1875 v.t;ig.t	
22). Frankó Pál		1875	
23). Freund Ábrahám	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	
24). Fülepi Mihály		1875 v.t;ig.t	1876
25). Gedő Endre		1875	1876
26). Gillyen József		1875 v.t	
27). Gyurits Antal		1875	
28). Haller Otto		1875 v.t	1876
29). Héder Sándor		1875 v.t	1876
30). Hehelein Károly		1875	1876
31). Herman Mihály		1875	1876
32). Hermel Károly		1875 v.t	
33). Jákó Mihály	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	1876
34). Jakó Pál		1875 v.t	
35). Jákó Sándor		1875(ca reprez. al: " Casei de Păstrare	
S.A" Satu Mare)			
36). Jeney György		1875 v.t	1876
37). Joó Ferenc		1875	1876
38). Kapusy András		1875 v.t	
39). Kató István		1875 v.t	1876
40). Kerekes Zsigmond		1875 v.t	1876
41). Keresztes András	1869 v.t		
42). Kiss Gedeon		1875,	1876

43). Kiszely Károly	1869 v.t	1875 v.t;ig.t -	1876
44). Kollonay Soma		1875 v.t	1876
45). Kolozsvári Mihály		1875 v.t	1876
46). Koós György		1875	
47). Koós Márton		1875 v.t	
48). Kórányi János		1875 v.t	
49). Kovács Ágoston		1875 v.t;ig.t	
50). Lehoczky János		1875 v.t	1876
51). Lengyel Endre		1875 v.t;ig.t	
52). Lengyel István	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	1876
53). Lengyel Simon		1875 v.t	1876
54). Losonczy József	1869 v.t	1875 v.t;ig.t	1876
55). Madarassy László		1875 v.t	1876
56). Makay Károly		1875 v.t	1876
57). Markovits Elek	1869 v.t	1875 v.t	1876
58). Márton Bálint		1875 v.t;ig.t	1876
59). Matolcsy József		1875	1876
60). Máyer József		1875 v.t	
61). Nagy Béla		1875 v.t	
62). Nóvák Antal		1875 v.t	
63). Novák Károly		1875	
64). Papolczy Antal		1875	
65). Peley József		1875 v.t	1876
66). Petrovits Antal		1875 v.t	1876
67). Petz István		1875	1876
68). Polya József		1875 v.t	1876
69). Roós György		1875	
70). Ruprecht Antal		1875 v.t	1876
71). Smotzer Ignác		1875 v.t	
72). Soós János		1875 v.t	
73). Steinberger Ábrahám		1875 v.t;ig.t	1876
74). Sz. Török János		1875 vt	1890
75). Szaizer János		1875 v.t	1876
76). Szeizer János		1875	
77). Szeőke Bálint		1875	
78). Szerdahelyi Ágoston		1875 v.t	1876 m.á
79). Szinér János		1875 v.t	
80). Sződényi József		1875,	1876
81). Szőnyi Ferencz		1875 v.t	1876
82). Tegze Mihály		1875 v.t	
83). Thury Mihály		1875	
84). Török István		1875 v.t	
85). Török János		1875	
86). Unger József		1875 v.t	
87). Vásárhelyi Kálmán		1875	
88). Vajay Károly Dr.	1869 v.t	1875 v.t	1876
89). Visky Károly		1875	1876
90). Wallon Ede		1875	1876
91). Wallon Henrich		1875 v.t	
92). Wallon József		1875 v.t	
93). Weisz Gáspár		1875 v.t	
94). Weisz S.A.		1875 v.t	1876

ANEXA II

Acționarii S.C. „Moara cu Aburi S.A.” Satu Mare

între
1869 - 1895

1). Ambrozý Antal	
2). Antal Kristóf - 1875, 1876	18
3). Antal Dániel <u>1869 v.t</u> - 1875 v.t; ig.t 1876	
4). André Alajos - 1875 v.t 1876	
5). André Gusztáv	50
6). André Gusztávné	64
7). Asztalos Péter	
8). Ábrahám Antal - 1875 v.t 1876	
9). Balázs Antonia 1880	
10). Balázs Terézia 1880	
11). Bartha Endre - 1875 v.t 1876	
12). Bathy Károly - 1875	
13). Bárhory János 1880	
14). Bányász Albert - 1875 v.t 1876	
15). Békéssy Géza (ca reprezentant al oraș Satu Mare)	
16). Beer Simon 1880	
17). Berghoffer István 1895	1
18). Bender János 1890(m. által)	
19). Benedikt Lipót 1876	1
20). Binder Gusztáv 1880	
21). Biro László (hagyatéka) 1880 m.á.	
22). Bokor Lajos 1880 m.á	
23). Borbély György - 1875- 1876, 1890	
24). Boros Bálint - 1875 v.t 1890	8
25). Vád. Boros Pálné 1890	4
26). Bossin József	
27). Böszörményi András - 1875	
28). özv. Böszörményi Józsefné- 1890 (m.á)	6
29). Böszörményi Károly <u>1869 v.t</u> - 1875 v.t 1876	
30). Böszörményi Elek 1876	
31). Dr. Böszörményi József - 1875 v.t; ig.t -1876	
32). Böszörményi László - 1875, 1876	1
33). Bulster Ágoston 1876	13
34). Bulster Ilona 1876	
35). Cseh Fáni 1880 m.á	
36). Csorba Károly	
37). Daróczy Endre 1895	6
38). Debreczeny Ferenc - 1875	
39). Debreceni Tkp. Rt.	80
40). Demidor Ignác - 1875 v.t 1876	
41). Dents Ignác	
42). Densz Samuel -1875, 1876	
43). Deutsch Ignác 1880	
44). Dezsöffy Emánuel (végrendeletének végrehajtói) 1880	

- 45). Dier Lajos 1876
- 46). Domidovits Károly 1880- 1890 m.á
- 47). Dorka János 1876
- 48). *Doroghy Antal* - 1875
- 49). özv. Duna Istvánné 1876 m.á
- 50). Ekker Mihály 1880
- 51). Elbel Károly 1880 m.á.
- 52). Ember Mihály 1876
- 53). Erdősy Vilmos **1875 v.t**
- 54). Éltető Elemér 1880
- 55). Éltető Ferenczné 1880 m.á
- 56). *Farkas Antal* **1869 v.t** - 1875 v.t;ig.t-1876 3
- 57). Farkas Antal ifj.Dr. 4
- 58). Fazekas György - 1889,
- 59). Fazekas József 1876
- 60). Ferenciu Sándor 1880
- 61). Félegyházi Józsefné 1876
- 62). *Félegyházi Mihály* - 1875 5
- 63). Félegyházi Pál 1876
- 64). Fejér Zsigmond 22
- 65). *Foch Ignác* - 1875 v.t;ig.t
- 66). *Frankó Pál* - 1875
- 67). Freund Ezekiel 1880
- 68). *Freund Ábrahám* **1869 v.t** - 1875 v.t;ig.t
- 69). Fülepi Mihály -1875 v.t;ig.t - 1876
- 70). Gáspárdi Rudolf 1880 m.á.
- 71). *Gedő Endre* -1875 , 1876
- 72). Gillyen József 1875 v.t 12
- 73). Göbl Jakab - 1877
- 74). Grosz Jakab -1876
- 75). Grosz Izsák - 1876
- 76). Groszman Fülöp -1876,1890, 15
- 77). Györi József - 1876
- 78). Gyulai Lajos - 1876 2
- 79). Gyulai Sándor 1876
- 80). Gulyas József és neje 1877 m.á.
- 81). Guth Herman - 1876
- 82). *Gyurits Antal* - 1875
- 83). Haller Otto 1875 v.t.1876 10
- 84). Haracsek József 1890 (m. által)
- 85). Hatványi Péter 1880
- 86). Hámon József - 1889 1
- 87). Héder Sándor - 1875 v.t 1876
- 88). Helmeczy József 2
- 89). *Hehelein Károly* - 1875, 1876,
- 90). (R.K. gym. takaréktétele m.)
- 91). *Herman Mihály* - 1875, 1876 2
- 92). *Hermel Károly* - 1875 v.t
- 93). Homonnay Pál 1880
- 94). Horváth 1895 9
- 95). Horvath Gusztáv

96). Irgalmas mănăstire de maici	2
97). Irgalmas intézet	14
98). Irsik Ferenc 1877	10
99). Ignat János 1880	
100). Jakó Pál - 1875 v.t	3
101). Casa de Păstrare S.A 1875 (reprez. prin Jakó Sándor)	5
102). <u>Jakó Mihály -1869 v.t</u> 1875 v.t;ig.t - 1876	
103). Joó Imre árvai 1880	
104). Jeney György - 1875 v.t 1876	
105). Joó Ignacz 1880	
106). Joó Ferencz - 1875,1876	
107). Kabay István 1876	3
108). <u>Kató István - 1875 v.t</u> 1876	
109). Kató Mihályné 1880	
110). Kanizsai Zsigmond	
111). <u>Kapusy András - 1875 v.t</u>	
112). Kádár Mihály - 1889	
113). Kenyeres Károly	
114). ifj. Kenyeres Károly 1890	
115). <u>Kerekes Zsigmond - 1875 v.t</u> 1876	
116). Keresztes András -1869 v.t	13
117). Kirilla Gusztáv (și ca reprez. al Asociaiei caritabile Irgalmas Intézet)	
118). Kimbauer József 1876	
119). Kiss Gedeon - 1875, 1876	
120). Kishalmi M. Lajos	
121). <u>Kiszely Károly 1869 v.t - 1875 v.t;ig.t - 1876</u>	
122). Knopfler Albert 1895	20
123). Kohn Dániel 1880	
124). Kollonay Soma - 1875 v.t 1876	
125). Kolányi Sándor - 1890	
126). Kolozsvári Ágoston	
127). Kolozsvári Károly 1880	
128). Kolozsvári Mihály - 1875 v.t 1876-	
129). Komárnyik 1876	
130). Komlosi Artúr	1
131). Korányi János 1876	3
132). Koós György 1875	
133). Koós Gábor 1880	
134). Koós Márton - 1875 v.t	
135). Koós Károly 1880	
136). Kopossi András - 1876,	
137). Kovács Árpád 1876	
138). Kovács Béla 1880	
139). Kovács István 1876	
140). Kovács Karmélia 1876	
141). Kovács Ágoston 1875v.t;ig.t	
142). <u>Kórányi János - 1875 v.t</u>	
143). König Dániel -1890	
144). Kópeczy Sámuelné	10

145). Kövi Sámuel 1876	
146). Kranzthor Mór 1890	
147). Latzkó Laszlo 1877	
148). Lázár Mátyás 1876	
149). Lechner Antal 1879	
150). <u>Lehoczky János - 1875 v.t</u> 1876	
151). <u>Lengyel Endre - 1875 v.t;ig.t</u>	26
152). Lengyel Imre 1880	
153). Lengyel István - 1869 v.t-1875 v.t;ig.t-1876	
154). Lengyel Károly- 1890	6
155). Lengyel Endréné - 1890	
156). Dr. Lengyel Márton - 1880	
157). Lengyel Simon - 1875 v.t 1876	
158). Lewinger Sámuel 1876	
159). <u>Losonczy József 1869 v.t;1875 v.t;ig.t.</u> 1876 18	
160). ifj. Losonczy József 1890	1
161). Losonczy Julianna 1876	
162). Losonczy Sámuel 1876	
163). Littetzky Endre -1880	5
164). Lukács Antal 1877 m.á.	
165). Madarassy László - 1875 v.t 1876	
166). Markkó Ede	
167). <u>MaKay Károly - 1875 v.t</u> 1876	
168). Mandelbaum Samuel	4
169). Markovits Elek - <u>1869 v.t</u> 1875 v.t 1876	
170). Markovits Móricz 1880	11
171). <u>Matolcsy József - 1875, 1876</u>	
172). Matványi Péter - 1890	
173). Márton Bálint - 1875 v.t;ig.t-1876	
174). Mayer Ferencz 1880	
175). Máyer Ignác 1880 m.á	
176). Máyer Izráel 1880	
177). Máyer József - 1875 v.t	
178). Mayer Ignáczné 1880 m.á.	
179). Máyer Mariska 1895	5
180). Máyer Salamon 1876	
181). Metz Rudolf 1876	
182). Mihály Károlyné - 1890	
183). Molnár Mihály 1876	
184). Muszka Dánielné 1880	
185). Cs. Nagy Miklós 1890	
186). <u>Nagy Béla - 1875 v.t</u>	8
187). Nagy György 1876	
188). Nagy József 1877	4
189). Nagy Vincze 1877	
190). Noéh Lajos 1876	
191). <u>Novák Antal - 1875 v.t</u>	
192). <u>Novák Károly- 1875</u>	
193). Nuszer Dezső - 1889 (felesége Toth Juliska)	
194). Olchvany Eulália 1880 m.á	
195). Ormos Gábor 1890 m.ái	10

196).	Papp Antal 1880	
197).	Papp Dezső 1876	
198).	Papp János - 1890(m. által)	
199).	Papolczi Antal - 1875	
200).	Payko Béla 1880	
201).	Peley József - 1875 v.t 1876	8
202).	Penyigei Imre 1880	
203).	Petz István - 1875, 1876	
204).	Petrovits Antal - 1875 v.t 1876	
205).	Petrovits Ignác 1880	
206).	Pika Miklós 1876	
207).	Pillich Győző 1880	
208).	Polya József - 1875 v.t 1876	
209).	Väd.. Reich Andrásné 1880	
210).	Rein István - 1889	
211).	Reiter Jakab 1895	10
212).	Réthy Sámuelné 1880	
213).	Roós György - 1875	
214).	Rozenberg Adolf 1876	
215).	Rosenfeld Herman 1876	
216).	Ruprecht Antal - 1875 v.t 1876	5
217).	Szaizer János - 1875 v.t 1876 -1889	
218).	Szatmári Adolf - 1889	
219).	Szatmári Takarékpénztár	
220).	Szatmári szücsipar Társulat	2
221).	Szatmárnémeti thj. város	50
222).	Szász Géza 1879	
223).	Szerdahelyi Ágoston - 1875 v.t 1876	
224).	Szinér János - 1875 v.t	
225).	Szlávik Leona	19
226).	Szabo Dániel 1876	
227).	Szabo József 1876 m.á.	
228).	Szabo József 1876	
229).	Szabo Norbert 1880	
230).	Székely Ferenc 1876	
231).	Szeizer János 1875	
232).	Szeőke Bálint - 1875	
233).	Soós János - 1875 v.t	
234).	Szodényi József - 1875, 1876	
235).	Szőnyi Ferencz - 1875 v.t 1876	7
236).	Serly György 1880 m.á	
237).	Schönfeld Adolf 1880	
238).	Schwarcz Albert	10
239).	Schwartz Sándor 1880	
240).	Spiegel Adolf	
241).	Smotzer Ignác - 1875 v.t	
242).	Stefanszky László 1880	
243).	Steinberger Ábrahám - 1875 v.t;ig.t-1876	4
244).	Sternberg Mór 1880	
245).	Sz. Török János - 1875 vt - 1890	
246).	Tabajdi Lajos	5

247). Tegze Mihály - 1875 v.t	
248). Teitelbaum Herman 1877	1
249). Thury Mihály - 1875	
250). Toka Sámuel 1877.	
251). Torner Mihály - 1890	
252). Toroczky Ignáczné 1880	
253). Toth János 1876	
254). Toth Juliska(Nusser felesége) 1890	
255). Toth Sándor	
256). Török István - 1875 v.t	
257). Török János - 1875	30
258). Tried Emil 1880	
259). Trillház Henrik 1880	
260). Vajay Károly 1875 v.t	6
261). Vajtó László 1890	
262). Varga György 1880	
263). Váczai Károly 1876	
264). Vally János 1880	15
265). Vásárhelyi Kálmán - 1875	
266). Verebi Antal 1880 (și ca reprez. al Asociației pantofarilor din Satu Mare)	
267). Dr. Vinnay Árpád - 1890	7
268). Viski Mihály 1877	
269). Visky Károly- 1875, 1876	
270). Vizler Mihály 1876	
271). Volkovits János 1880	
272). Wagner Lajos - 1890	
273). Wallon Alajos - 1890	10
274). Wallon Ede - 1875, 1876	20
275). Wallon Henrich - 1875 v.t	
276). Wallon Gyula Dr.	10
277). Wallon József - 1875 v.t	
278). Weisz Gáspár - 1875 v.t	
279). Weisz Hermán 1880	
280). Weisz János 1880	
281). Weisz S.A. - 1875 v.t 1876	
282). Witt József 1880	
283). Unger József - 1875 v.t	2
284). Unger Gusztáv 1880 (și ca reprez. al Băncii "Casa de păstrare S.A." Satu Mare)	
285). Unger Károly	
286). Uray Gáspár 1880	
287). Zakariás József 1876	
288). Zsiga Miklós	

ANEXA III

Semnatarii listei de subscripție pentru noile acțiuni emise în 1895 de

Sc. "Moara cu Aburi S.A" Satu Mare

și numărul acțiunilor subscrise

1. Ádám Albert	1
2. Ackermann Antal	2
3. Adorján Gedeon ifj.	1
4. André Gusztáv	43
5. Antal Kristóf	21
6. Bakó Gyula Dr.	5
7. Bartha Zsigmond (ref. lk. Ökörítő)	5
8. Bárányi Sándor	2
9. Báthy Szerén (Szeged)	5
10. Beer Mór	5
11. Beer Samuel	1
12. Benedikt Lipót	4
13. Bennschen Lipót	2
14. Berghofer István	10
15. Beszedíti Vilmos	2
16. Boros Bálint	6
17. Boros Ilona	4
18. Boros Zoltán	2
19. Boszin József	1
20. Böszörményi	2
21. Böszörményi Emil	5
22. Böszörményi László	1
23. Böszörményi Sándor ifj.	3
24. Böszörményi József (berendi)	1
25. Böszörményi Józsefné Özv.	2
26. Braun József (Potău)	2
27. Cserő Zsigmond	1
28. Daroczy Endre	2
29. Deák Kálmán	2
30. Deuts Ignác id.	2
31. Deuts Mór	4
32. Drucker Zsigmond (Micula)	2
33. Ekker Testvérek (Sziget)	2
34. Első magyar Jüta-Fonó és szövőgyár	10
35. Emerich Tivadar	3
36. Félegyházi Ferencné	2
37. Félegyházi Sándor	4
38. Farkas Antal	20
39. Farkas Antal ifj.	18
40. Farkas Lajos	2
41. Fejér Zsigmond	12
42. Fejér Zsigmond fiók üzlete	6
43. Fejes István	2
44. Fekete Lajos (Livada)	1
45. Feldman Márkus	1

46. Feldman Sándor (Satu Mare)	2
47. Fischer Mór	4
48. Fogarassi Lamdorf	4
49. Fogarassy Aurel	5
50. Fogarassy Zsigmond	5
51. Frankó János	10
52. Frankl Mihály	2
53. Galgoczy Lajos	7
54. Grosz Dániel	2
55. Grosz Franckel és Leop. Ezekiel	5
56. Gillyen József	20
57. Glück Vilmos (Oraşul Nou)	2
58. Goldstein Adolf (Baia Mare)	1
59. Groszman	3
60. Gutmann Ignác	2
61. Gyene István (Porcsalma)	2
62. Hámon József	20
63. Haberfeld Jakab	2
64. Halász Mór	2
65. Haller Otto	20
66. Helmeczy József	20
67. Hermán Mihály	20
68. Horonyecz Antal	2
69. Ilk Róza (Seini)	2
70. Ináncsy Jenő	5
71. Irsik Ferenc	20
72. Jakó Endre	2
73. Jakó Kálmán	2
74. Jandrics János	1
75. Jankovits János	2
76. Joó Ferenc	1
77. Kahán Izidor	1
78. Kalocsai Zsigmond	2
79. Kappelmayer Frigyes	2
80. Kauffmann Jenő (Carei)	10
81. Kaufmann Dávid	2
82. Kaufmann Lipót (Csenger)	2
83. Kelemen ? Dr.	2
84. Kellucz Ignác (Bixad)	2
85. Kepecs Herman (Satu Mare)	1
86. Kepecs Hermanné	1
87. Keresztes András	20
88. Kesztes Sándor (Siget)	10
89. Klein Gyula	6
90. Klein Gyula	2
91. Klein Ignác	5
92. Klein Mórítz	1
93. Klein Menyhért	5
94. Klein Móricz	4
95. Klein Rudolf (Apa)	2
96. Klein Vilmos	6

97. Klein Vilmos (a 2 subscriere)	2
98. Koch Gusztáv	10
99. Kolozsvári Károly	4
100. Kolozsvári Károly	8
101. Kovács Ábrahám	4
102. Kovács Eduard	5
103. Kovács Kálmán	1
104. Kováts Gyula	2
105. Kovats Albert	10
106. Kórányi János	20
107. Kölcsey Ákos (Micula)	5
108. Kölcsey Boriska	1
109. Kölcsey Celluska	1
110. Köpeczi Sámuelné väd.	10
111. Krausz Fülöp	1
112. Kuszner Albert	1
113. Lázár Adolf (Racsa)	2
114. Lévai Mihály (Baia Sprie)	1
115. Lövy József (Lipău)	2
116. Leichemann Adolf (Halmeu)	5
117. Lengyel Endre	20
118. Lengyel Károly	10
119. Lengyel Márton Dr.	20
120. Litteczky Endre	10
121. Litteczky Endre	4
122. Losonczi József	20
123. Losonczi József ifj.	2
124. Májer József Dr.	2
125. Márkús Márton	10
126. Máyer Károly	2
127. Madzsár János	1
128. Mandel Ignacz	1
129. Mandelbaum Samuel	4
130. Mandis Jénos	3
131. Markovits József (Gerța Mică)	2
132. Merz József	2
133. Merza József (Halmeu)	1
134. Merza Józsefné	1
135. Meszlényi Gyula (episcop R.k. Satu Mare)	5
136. Mikes	
137. Molnar Mihály	2
138. Moskovits Efreim	2
139. Nagy Béla	5
140. Nagy György	1
141. Nagy József	18
142. Neulander Kisterstvérek	2
143. Oláh Dezső	1
144. Páskudi Imre	2
145. Pásztory Árkád (Bixad)	3
146. Peley József	5
147. Poszvék Sándor	2

148. Reiter Béla	5
149. Reiter Jakab	1
150. Reiter Jakab	10
151. Reizer János	2
152. Sücs József	2
153. Salyi Lajos (Porumbești)	2
154. Scheffler & Reiter	2
155. Schik Ignác	2
156. Schwartz Albert	20
157. Schwartz Albert	2
158. Schwartz Herman	1
159. Schwartz József (Satu Mare)	3
160. Schwartz Sámuel (Apa)	2
161. Seppy Antal	7
162. Simon Lajos (Porcsalma)	2
163. Somogyi Ferenc	10
164. Stegman Márkus	2
165. Stein (Stern?)Samuel	1
166. Steinberger	2
167. Steinberger Eliás	2
168. Steinberger Herman	1
169. Steinberger Elemér	1
170. Stern Jakab	2
171. Sz. Kereskedelmi és Ipar Bank Rt.	20
172. Sz. Török János	4
173. Sz. Török János	5
174. Szarka Andor (Sătmărel)	2
175. Szatmári Adolf (Păulești)	2
176. Sz. Kereskedelmi és Ipar Bank Rt.	20
177. Szatmár vármegyei Tkp. Rt.	5
178. Szatmár város törvényhatósága	100
179. Szatmári Adolf (Păulești)	2
180. Szatmári Termány és Hitel Bank Rt.	10
181. Szatmári Tkp. Egyesület	95
182. Szatmárnémeti Népbank Rt.	50
183. Szabo János (advocat)	1
184. Szabo Kálmán	1
185. Szeizer István Dr.(advocat Satu Mare)	5
186. Szentiványi Gyula	2
187. Sziér Imola	1
189. Szőnyi Ferenc ifj.	5
190. Szőnyi József	1
191. Szőnyi Mihály	2
192. Szőnyi Antal	5
193. Szoboszloi Sándor	10
194. Szuger Lipót	5
195. Tabajdi Lajos	3
196. Tatolczy Gyula Dr.	10
197. Teitelbaum Herman	1
198. Toth Mór	4
199. Unger József	9

200. Uray	1
201. Uray Gáspár	2
202. Uray Géza	2
203. Vécsey Miklós báró	10
204. Vajay Endre (inginer,Siget)	2
205. Vajay Imre	2
206. Vajay Károly Dr.	2
207. Valkovits Sámuel	4
208. Vallyi János	16
209. Vinnay Arpád Dr.	20
210. Wallon Ede	20
211. Wallon Frigyes	5
212. Wallon Gyula Dr.	5
213. Wallon Lajos	20
214. Weihaer Imre	1
215. Weihaer Sámuel	3
216. Weinberger Ignác	2
217. Weisz (Agris)	4
218. Weisz Sándor	1
219. Weisz Albert	1
220. Weisz Miklós (Mátészalka)	2
221. Zamner Károly	5

ANEXA IV

Acționarii S.c. " Moara cu Aburi S.A. " Satu Mare după 1915

	1915	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1. Ambrozy József Dr.	1	5	5	5	5	5	5	2	2	2	2	2			
2. Ambrozy Józsefné	20	20	20	20	20	20	20								
3. Ambrozy Sándor Dr.						9	14	9	9	9	9	9			
4. Ambrozzy Sándorné						1	1	1	1	1	1	1			
5. Antal Dániel											3	3	3	3	
6. Antal László Dr.						20	20	20	20	20	20	20	20	79	
7. Antal Lászlóné						2	6	6	9	9	9	9	9	9	
8. Antal Sándor Dr.	1	9	9	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	
9. Asztalos Sándor										10	10	10			
10. Béteky Lajos										20					
11. Binder Gusztáv	7	7	7												
12. Bodnár Károly										20	20	20	20	20	
13. Boros Lajos										10	10	10			
14. Boros Zoltán											2				
15. Bróczkó Gyula						20	20	20	20	20					
16. Cs. Majer Sándor						69	110	110	110			110			
17. Czumbel Lajos Dr.										13			13		
18. Daróczi Endre		4	4												
19. Deák Kálmán	1		1	1	1	1	1	1	11	11	11	11	11	11	
20. Ehrmann Eszter										20		20	20	20	
21. Farkas Antal Dr.	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	52	52	
22. Farkas Antal Dr. ifj.											20				
23. Farkas Antal ifj.										20	20				
24. Fejes István Dr.		2	2												
25. Fekete Dezső						5									
26. Fekete József						10									
27. Félegyházi Ferencné											2	2			
28. Félegyházi Mihály						1	2	2				2			
29. Félegyházi Sándor	7	7	7	7	7	7	7	7	20	20	20	20	20	19	
30. Frank László	4	4	4	4	4	4	4	4	20	20	20	20	20	20	
31. Göbl Alajos											20				
32. Halczér Aladár										20	20	20	20		
33. Haller Ferenc	1		1	1	1	20	20								
34. Hámon Robert	27	27	27	27	27	20	20			20			20	98	
35. Haraszthy Lajos										20		20		20	
36. Harcsár Géza Dr.	15	18	22	34	34	21	20	25	25	36	43	44	44		
37. Harcsár Gézáné						19	19	19	19	19	19	19			
38. Helmeczy József (kiskoru)									6	10	6	6			
39. Helmeczy József Dr.			4	15	15	15	15	15	15	19					
40. Helmeczy Józsefné özv.6	6	6	6	6	6	6	6		10	10	10	6			
41. Helmeczy Pál									7		7	7			
42. Helmeczy József ifj.									10						
43. Herman Mihályné özv.								21	4	4	4				
44. Homonnay Pál	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
45. Horváth Bertalan		30	30					30	30	30	30	30	30	30	
46. Horvay Károly								4	20	20	20	20	20		
47. Irgalmas Nővérek											1				
48. Jakó Endre	4	4		4											

100. Seffler Ferenc Dr.							20	20		20
101. Simon János							10	10	10	10
102. Stall Béla									5	
103. Sz. Tkp. és a Népbank							20	20	20	20
104. Sz. Tkp. egyesület	100	100	100	100	100	20	20			
105. Sz. Keresk. és iparbank		20								
106. Sz. N Népbank	51	51		100	100					
107. Sz. R. K. néptanítók egyes.		1			1	1				
108. Szabo János									1	
109. Szatmári Népbank			100							
110. Szatmárnémeti Sz. k. v.	125	125	125	125		125	125		125	125
111. Szentgyörgyi Jordán Károly							20	20	20	20
112. Szepesi Sándor			1	1		1		1		
113. Szlávi Dezső	1	1	1	1	1	20	20	20	20	
114. Szűcs József								20	20	
115. Turner Albert	1	1	1	1	1	20		20	20	20
116. Unger István		9								
117. Unger Ulman Sándor	4	4	4	4	4	4	4			
118. Uray Jenő								4		
119. Vajay Imre Dr.	30	30	30	30		32	32	32	32	32
120. Vajay Károly Dr.	10	30	25	25	25	20	20	26	20	23
121. Vajay Karolyné						5			5	
122. Vajay Károly ifj.				1	1	1	1	1	1	1
123. Vécsey László báró								20	20	
124. Vereczky Antal								20	20	20
125. Wagner József								20	20	20
126. Wallon Gyula Dr.		10	10	10	10	10	10	10	10	10
127. Wallon Gyuláné						1	1	1	1	1
128. Wallon Lajos	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
129. Wallon Lajosné		6	6	6	6	6	6	6	6	6

Note

1. Sándor Vilmos, Nagyipari fejlődés Magyarországon 1867-1900, Ed. Szikra, Budapest 1954, p. 70.
2. Dr. Borovszky Samu, Szatmár - Németi monográfiája, p. 13, Budapest 1910.
3. Arhivele Statului. Dosar de firme nr. CCLXXV (în continuare Arh. Stat. D.f.).
4. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV; Hirdetmény: 7089/1869 A debreceni Kir. e. b; váltótörvényszéknél 1869 augusztus 12-én a társas cégjegyzékbe bekebelesztett a következő cég: „Szatmári gőzmalom társulat”.
5. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV; Hirdetmény: 7089/1869.
6. Arhivele Statului: Registu de firme sociale, vol. I; p. 19 (în continuare: Arh. Stat. Reg. f. soc.).
7. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
8. Arh. Stat.: Registu de procese verbale ale Consiliului Municipal 1867.
9. Dr. Borovszky Samu, Szatmár - Németi monográfiája, p. 15, Budapest 1910.
10. Sándor Vilmos, op. cit., p. 74.
11. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
12. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
13. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV Adunarea generală din 27 iunie 1875.
14. váltó leszámítolás útján hitelt nyervén...
15. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV Adunarea generală extraordinară din 18 iulie 1875. Lista

a acționarilor în Anexa I.

16. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV: Protocol încheiat între acționarii garanți și Societatea Moara cu Aburi S.A. Satu Mare: „Nyilatkozat, 1876 nov. 22 A.; „Szatmári Gőzmalom társulat” a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank-tól 125.000 Ft. erejéig váltó hitelt nyervén, mely összeg felvételére a fentemlített Gőzmalom Társulat 1874 XII 6 a részvényesek közgyűlése által hozott határozat s a Földművelési és Kereskedelmi miniszter 22855/1874 sz. leirata s közelebb a Szatmárnémeti Kir. törvényszék mint kereskedelmi bíróságnak 6244 sz. 1876 augusztus 28-án tartott gyűlésén bemutatott alapszabály szerint felhatalmazva és végül a hiteles másolatban ide csatolt 65 tagu választmány között kötött jótállási szerződés alapján, biztosítva lévén, alúlirottak, mint a szatmári gőzmalom társulat igazgató tanácsai és ezen vállalat váltótörvényszékeleg bejegyzet aláírásával elfogadot s bármelyikük által kibocsátot forgatát és a pesti magyar kereskedelmi bank által leszámított váltók pontos beváltásáért ezennel önszemlézünkkel és magán vagyonunk lekötelezése mellett egyikük a másikért és mind egyért jót állva vállaltunk készfizetői minőségben egyetemleges fizetési kötelezettséget miszerint ha a fent említett szatmári Gőzmalom Társulat által beküldött és leszámított váltók bármelyike az elfogadó szatmári gőzmalom társulat részéről, a lejárat napján pontosan be nem váltatnék, mi készfizetői minőségben felváltat egyetemes fizetési kötelezettségünknel fogva a leszámított váltó összegét, a lejarattót számítandó 6 % kamattal együtt a hitelező pesti Magyar Kereskedelmi Bank-nál azonnal megfizetni tartozik.

Azon esetben pedig ha az elfogadó Szatmári gőzmalom társulat vagyonaira nézve csőd eljárás nyitattik kileletjük miszerint mindazon váltók, melyek az elfogadó szatmári gőzmalom társulat által beküldetvén leszámítottattak, lejárnak tekintendők lévén, általunk vállalt egyetemes készfizetői kötelezettségünknel fogva szinte azonnal beválthatók és kifizetők leendnek. Kelt Szatmáron 1876 november 31. Aláírok az igazgatóság tagjai S.K.

17. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV Adunarea generală extraordinară din 18 iulie 1875.

18. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

19. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

20. Anul comercial al morii este cuprins între lunile august-august.

21. R. Răpeanu, N. Mărută: Mașini și instalații în industria morăritului, Ed. Teh. București, 1965, p. 7-9.

22. Idem, p. 15.

23. Ibidem, p. 16.

24. Ibidem, p. 17, p. 94, p. 178, p. 187, p. 222, p. 228, p. 230.

25. Sándor V., op. cit. p. 88.

26. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

27. Magyar Compass pe anul 1877, p. 64, Budapest 1878.

28. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

29. Debreceni Kereskedelmi és Iparakamara Jelentése 1879-1880 években, p. 197, Debrecen 1882.

30. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

31. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

32. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

33. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

34. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

35. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

36. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

37. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

38. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

39. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

40. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

41. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.

42. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
43. A Debreceni Kereskedelmi és Iparakamara Jelentése, p. 112, Debrecen 1895.
44. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
45. M. Stat. H. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906, p. 36, tb. II, Budapest 1909.
46. A Debreceni Kereskedelmi és Iparakamara Jelentése, p. 114, Debrecen 1890.
47. M. Stat. Köz. 1900 Népszámlálás, partea IV, vol. IX, p. 372-373, Budapest 1905.
48. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
49. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV, Adunarea generală extraordinară. Listele de subscripție din anul 1895.
50. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
51. M. Stat. Köz. Magyarország Malomipara 1894-ben, p. 121, Budapest 1896.
52. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, p. 62, Budapest 1909.
53. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, p. 61, Budapest 1909.
54. Arh. Stat.: Reg. f. soc., vol. III, p. 223.
55. „Népszava” 23 iunie 1906, nr. 149, an XXXIV, p. 7.
56. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
57. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
58. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
59. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
60. M. Stat. Köz. 1910 Népszámlálás, partea II, vol. XLVIII, p. 641, Budapest 1913.
61. Arh. Stat.: Reg. f. soc., vol. III, p. 223.
62. M. Stat. Köz. 1910 Népszámlálás, partea II, vol. XLVIII, p. 1048-1049, Budapest 1913.
63. A Debreceni Kereskedelmi és Iparakamara Jelentése az 1913 évben, p. 173, Debrecen 1914.
64. Idem.
65. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
66. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
67. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, p. 213, Budapest 1909.
68. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
69. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV.
70. Arh. Stat.: D.f. nr.: CCLXXV, Listele de subscripții din 1895.
71. M. Stat. Köz. 1910 Népszámlálás, partea II, vol. II, p. 641, Budapest 1904.
72. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, tb. II, p. 32-33, Budapest 1909.
73. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, tb. II, p. 60-61, Budapest 1909.
74. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, p. 37, Budapest 1909.
75. Cifrele din comitat nu includ municipiul Satu Mare, includ numai cele trei orașe. Carei, Baia Mare, Baia Sprie.
76. M. Stat. Köz. A. Magyar sz. korona országainak Malomipara 1906 évben, tb. IV, p. 89, Budapest 1909.
77. Include și Satu Mare; M. Stat. Köz. Magyarország Malomipara 1894-ben, p. 32, Budapest 1896.

XLI. UZLETEVROL.

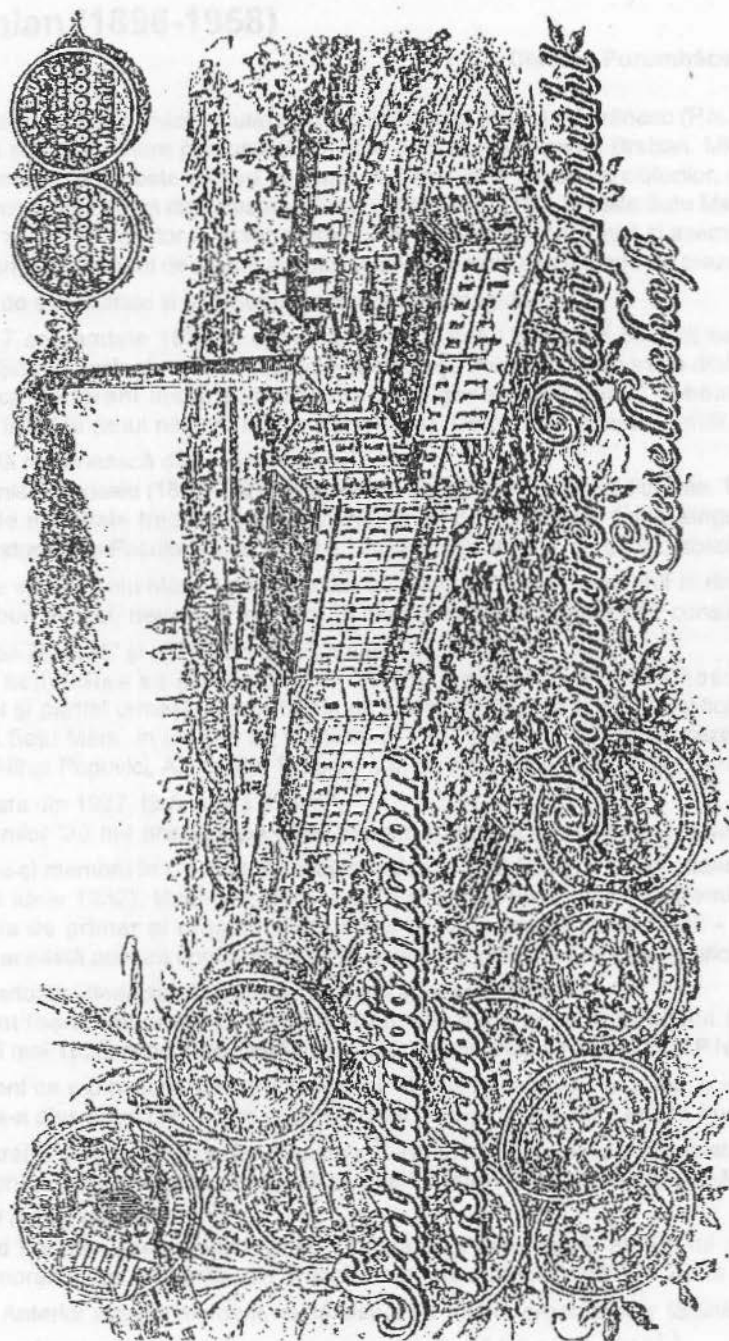

Fig. 1 "Moara cu aburi" S.A. Satu Mare, 1915